

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

Aprenentatge Servei i Ciutadania en el marc dels Plans educatius d'entorn

**Departament d'Ensenyament
Generalitat de Catalunya**

Maig 2010

Autors

Aquest document ha estat impulsat des del Servei d'Escola i Entorn i el Servei d'Ordenació Curricular del Departament d'Educació. La coordinació l'ha duta a terme el professor Josep Maria Puig Rovira, del Grup de Recerca en Educació Moral de la Universitat de Barcelona, a través del Centre Promotor d'Aprenentatge Servei, entitat que ha estat contractada per a tal finalitat. Han col·laborat en la seva redacció, amb en Josep Maria Puig Rovira, Roser Batlle Sunyer, Xus Martín García i Josep Palos Rodríguez.

Per elaborar-lo s'ha comptat amb dos grups d'anàlisi formats per professorat i tècnics territorials d'Educació i dinamitzats pels dos Serveis impulsors i pel Centre Promotor d'Aprenentatge Servei. El primer grup s'ha enfocat més a analitzar la relació del Currículum de Ciutadania amb l'*aprenentatge servei*¹. El segon ha analitzat la vinculació de l'*aprenentatge servei* amb els Plans educatius d'entorn². També s'ha comptat, durant el curs 2008/2009, amb dos grups de pilotatge en el marc dels Plans educatius d'entorn de l'Hospitalet de Llobregat i de Sant Vicenç dels Horts. Aquest acompanyament l'han realitzat assessors del Centre Promotor d'Aprenentatge Servei i el Servei Escola i Entorn.

1Centres que han format part del Grup de Treball de Currículum 2007-2008 (centres amb experiència en Aprenentatge Servei): Episcopal Mare de Déu de l'Acadèmia, Lleida; Institut. Montserrat Roig, Terrassa; Institut Ferran Casablanques, Sabadell; Institut Ramon Berenguer IV, Santa Coloma de Gramenet; Escola Povill, Olesa de Montserrat; Escola d'educació especial Xaloc, Sabadell; Institut Manuel Vázquez Montalbán, St. Adrià de Besòs; Institut El Cairat, Esparreguera; Institut Celestí Bellera, Granollers; Institut. Antoni Cumella, Granollers; Xarxa d'escoles de Girona; Escola Pia, Granollers;. Institut. Bisbe Berenguer,, L'Hospitalet de Llobregat. Coordinació: Xus Martín del CPA , el Servei d'ordenació curricular i el Servei escola i entorn del Departament d'Educació.

2 Centres que han format part del Grup de treball Aprenentatge servei als Plans Educatius d'Entorn 2007-2008. De l'Hospitalet de Llobregat : tècnics municipals PEE Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat; tècnics municipals PEE La Florida; tècnics municipals PEE Pubilla Cases-Can Serra; professorat de l'Institut Eduard Fontserè; assessor LIC PEE La Florida; responsables i monitors de l'Esplai La Florida. De Sant Vicenç dels Horts: professorat de l'Institut Frederic Mompou; tècnics municipals; assessora LIC PEE; EAP; i tècnica Tallers Teatre; Coordinació: Roser Batlle i Josep Palos del CPAS i el Servei escola i entorn del Departament d'Educació.

Índex

Índex.....	2
1. Presentació.....	3
2. Aproximació conceptual.....	4
2.1 Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania.....	4
2.1.2 Què és l' <i>Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania</i> ?	4
2.1.2 Àmbits d'intervenció.....	5
2.2. Aprenentatge servei (ApS)	9
2.2.1 Definir i exemplificar l' <i>aprenentatge servei</i>	9
2.2.2 Per què impulsar l' <i>aprenentatge servei</i> ?	11
2.2.3 Característiques de l' <i>aprenentatge servei</i>	13
2.2.4 Avaluació dels projectes d' <i>aprenentatge servei</i>	21
2.3. Plans educatius d'entorn	22
2.3.1 Definició.....	22
2.3.2 Objectius.....	23
2.3.3 Quadre resum de les línies d'intervenció dels Plans educatius d'entorn.....	30
3. L' <i>aprenentatge servei</i> als centres educatius	31
3.1. Situació actual.....	31
3.2. Aplicació de la metodologia <i>aprenentatge servei</i> al currículum.....	31
3.2.1 Com organitzar una activitat d' <i>aprenentatge servei</i> ?.....	31
3.2.2 Com arrelar l' <i>aprenentatge servei</i> als centres?	32
3.2.3 El currículum de ciutadania i la programació d' <i>aprenentatge servei</i>	39
4. Centre i entorn: l' <i>aprenentatge servei</i> en els Plans educatius d'entorn.....	40
4.1. La necessitat de partenariat	40
4.2 Tipus de partenariat per als projectes <i>aprenentatge servei</i>	41
4.3 Graus de relació amb el partenariat.....	47
4.3.1 Coordinar-se amb els agents educatius i socials del territori.....	47
Si bé el marc idoni de desenvolupament d'un projecte d'ApS seria una xarxa d' <i>aprenentatge</i> comunitària, on els agents educatius que formen el partenariat compartissin un projecte comú, aquesta no és la realitat més freqüent. El grau de partenariat varia segons les condicions contextuais.	47
4.3.2 Recomanacions per treballar amb partenariat en projectes <i>aprenentatge servei</i>	49
4.4 Tasques i actors per impulsar l' <i>aprenentatge servei</i> en un territori	51
4.5 Condicions per afavorir els projectes <i>aprenentatge servei</i> en el territori.....	54
4.6 Guia per a la promoció de l' <i>aprenentatge servei</i> en el marc dels Plans educatius d'entorn	56
5. Annexos.....	59
Annex 1. Programació d' <i>Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania</i> de 3r d'ESO desenvolupada des d'un projecte d' <i>aprenentatge servei</i>	59
Annex 2. Programació d' <i>Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania</i> de 3r d'ESO desenvolupada amb projectes d' <i>aprenentatge servei</i> des de diferents matèries.	59
Annex 3. Programació d' <i>Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania</i> de 6è de primària desenvolupada amb projectes d' <i>aprenentatge servei</i> des de diferents àrees.....	59

1. Presentació

Aquest document vol promoure la metodologia d'*aprenentatge servei* dins el currículum dels centres educatius i en el marc dels Plans educatius d'entorn. L'objectiu és vincular aquesta pràctica a les necessitats del territori i enfortir la xarxa comunitària.

L'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*, la tasca que desenvolupen els Plans educatius d'entorn i la proposta metodològica de l'*aprenentatge servei*, comparteixen un ampli horitzó de finalitats comunes. Aquesta constatació i una oportunitat conjuntural han mogut al Departament d'Educació a desenvolupar formes d'articular aquestes estratègies i d'implantar-les de manera sostenible en els centres educatius i al conjunt de la xarxa educativa.

Tenint en compte:

- Que el nou àmbit curricular, *Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*, contribueix, d'una forma important, a la tasca d'educar en valors presents a la tutoria i a la resta de matèries escolars, així com també a la creació en els centres d'un clima de convivència i d'una cultura que impregni i promogui el compromís cívic.
- Que des de fa temps hi ha bones pràctiques d'aplicació de la metodologia d'*aprenentatge servei* en diversos centres educatius i des de diferents disciplines curriculars, i que s'ha pogut constatar que la majoria d'elles comporten un gran esforç d'organització i tenen dificultats de perdurabilitat i consolidació.
- Que els Plans educatius d'entorn, amb l'objectiu d'aconseguir èxit educatiu per a tothom, cohesió social i igualtat d'oportunitats, promouen l'educació en valors com la interculturalitat, el sentit de pertinença i la convivència, i consideren que aquests objectius només es poden assolir treballant i aprenent en xarxa entre els centres educatius i el conjunt d'entitats i agents educadors del territori.
- Que la filosofia de l'*aprenentatge servei* coincideix en bona part amb les finalitats dels Plans educatius d'entorn i de l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*. I que com a metodologia, alhora que esdevé una pràctica de ciutadania, afavoreix la interrelació entre les escoles i el territori.

I a partir de la complementarietat i la coherència entre aquestes propostes, es vol articular algunes formes de treball, amb la finalitat d'enfortir el projecte, aconseguir una major solidesa i fer més fàcil la seva implantació en els centres educatius. Cada proposta per si mateixa té un gran potencial de transformació, però al vincular-les, l'efecte transformador de cadascuna s'incrementa i es potencien mútuament.

Aquest document es presenta com un punt de partida bàsic per implementar, en el marc dels Plans educatius d'entorn, la metodologia de l'*aprenentatge servei* en el currículum escolar i en relació amb el territori.

El document inclou una guia pràctica per tal de facilitar al màxim l'aplicació d'aquesta metodologia als centres educatius i als Plans educatius d'entorn. Si bé el contingut està pensat per ser desenvolupat en centres educatius que formen part dels Plans educatius d'entorn, també és extrapolable a qualsevol territori i útil per a qualsevol centre educatiu.

2. Aproximació conceptual

Aquest projecte vincula tres marcs conceptuals:

- L'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania
- L'Aprenentatge Servei (ApS)
- Els Plans educatius d'entorn (PEE)

2.1 Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania

L'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania no és un àmbit nou que s'afegeix a la tasca del professorat, sinó que recull i fa visible totes aquelles intervencions fetes des de l'educació en valors, l'educació cívica, els diferents temes transversals, l'educació ètica, l'educació emocional, les competències socials, l'educació per a la ciutadania, l'educació prosocial i d'altres experiències orientades a la formació dels nois i noies.

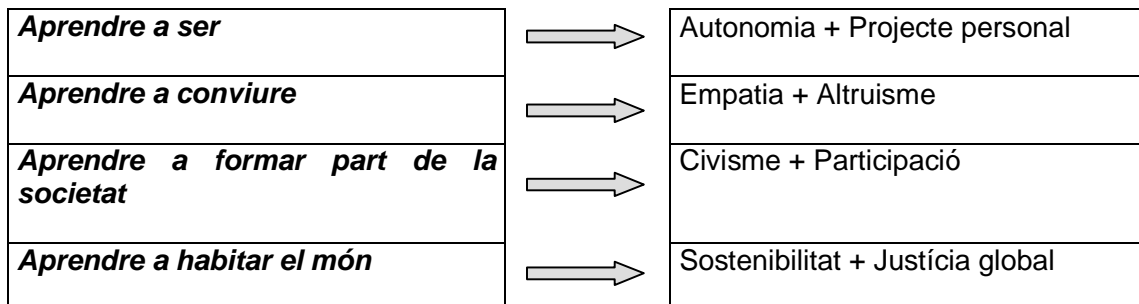
L'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania no es redueix només a les matèries curriculars prescrites a l'educació obligatòria, sinó que ha de ser present en la vida del centre. El Projecte educatiu de centre recollirà, a través del Projecte de convivència, els principis i les accions que el centre realitza en totes les matèries curriculars i en les activitats que es realitzen dins i fora del centre.

2.1.2 Què és l'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania?

L'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania té com a finalitat última ajudar els nois i noies a aprendre a viure, tot desenvolupant competències personals, socials i cíviques. Es tracta d'una tasca complexa i multidimensional amb la qual es pretén que els joves aconseguixin donar el millor de si mateixos, desenvolupin al màxim el seu potencial i s'incorporin de manera activa a la societat. Així, *l'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania* s'orienta en dues direccions: la construcció personal i la convivència amb els altres.

L'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania integra quatre tipus d'aprenentatges: aprendre a ser, aprendre a conviure, aprendre a formar part de la societat i aprendre a habitar el món.

- *Aprendre a ser* suposa ser capaç de pensar i actuar per si mateix i d'elaborar un projecte de vida personal coherent amb els principis propis.
- *Aprendre a conviure* exigeix desenvolupar l'empatia, la capacitat per posar-se en el lloc dels altres i estar disposat a fer coses en benefici d'altres persones.
- *Formar part de la societat* implica respectar les normes socials que regulen la convivència i participar en la millora de la vida pública.
- *Habitar el món* requereix una mirada capaç de travessar les fronteres del propi país i comprometre's amb la conservació de la natura i la recerca de justícia global.

2.1.2 Àmbits d'intervenció

El caràcter multidimensional de l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania* posa de manifest la necessitat d'intervencions diverses. Per això l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania* va més enllà del que es pot fer exclusivament en una aula, o en qualsevol altre espai d'acció educativa, i requereix, com a mínim, un treball complementari en els diferents àmbits educatius:

- *Espais curriculars específics*, entenent com a currículum els objectius, competències bàsiques, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació de cada una de les matèries
- *Espais curriculars transversals per fer pràctiques d'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*. Propostes transversals que depassen el nivell d'aula i sovint van més enllà del centre i es vinculen amb alguna entitat de l'entorn i que permeten fer pràctiques de ciutadania, com ara les activitats d'*aprenentatge servei*.
- *Projecte de convivència*, document que reflecteix les accions que el centre docent desenvolupa per capacitar tot l'alumnat i la resta de la comunitat educativa per a la vida en comú, la creació intencional de vincles afectius i la gestió positiva dels conflictes. El Projecte també ha de contenir les estratègies, tant organitzatives com estructurals o identitàries, que proporcionin una cultura de centre, una "manera de ser i de fer" orientada a la convivència.
- *Entorn*. Les influències que rep l'alumnat fora del centre escolar, ja sigui de manera informal o a partir d'institucions socials en què participa.

2.1.2.1 Espais curriculars específics d'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*

Totes les matèries curriculars tenen continguts vinculats amb l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*, que es vehiculen per mitjà d'un tractament transversal dels valors, de temes específics de la matèria i de les metodologies que es fan servir, com ara el treball per projectes o l'*aprenentatge cooperatiu*. Tot i això, tant a l'educació primària com secundària, hi ha espais curriculars específics per dur a terme aquesta tasca.. Aquest és el cas de la matèria d'Educació per a la ciutadania i drets humans i de l'Educació èticocívica, l'espai curricular per excel·lència on es vehiculen continguts d'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*. Però també cal

comptar amb altres espais com la tutoria, on és possible un tractament dels temes transversals o dels programes específics sobre mediació, habilitats socials o resolució de conflictes.

Hi ha d'haver una matèria específica d'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania?

No tothom comparteix la mateixa opinió davant aquest interrogant. De fet, és un dels temes més polèmics pel que fa a la manera com s'aprenen els valors. Veiem alguns dels arguments més defensats a favor i en contra d'aquest punt:

▪ *Qui està a favor* de l'existència d'una matèria específica d'Educació per a la ciutadania argumenta que ningú neix essent un bon ciutadà/na ni amb un desenvolupament òptim de les competències. Cal, doncs, una intervenció educativa conscient i intencionada. Les classes permeten aquesta tasca formativa sistemàtica.

▪ *Qui està en contra* de l'existència d'aquesta matèria específica opina que la formació de la ciutadania no té res a veure amb la informació que arriba dels llibres de text i del professorat. És quelcom que no pot ubicar-se en un temps i unes assignatures específiques.

Convé defensar l'especificitat de l'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania perquè dóna l'oportunitat de reflexionar sobre la convivència democràtica i perquè permeten sistematitzar el tractament de temes rellevants.

Considerem, però, que convé defensar l'especificitat de les classes d'educació per a la ciutadania perquè donen l'oportunitat de reflexionar sobre elements que poden motivar la convivència democràtica i perquè permeten sistematitzar el tractament de temes rellevants des del punt de vista personal i social. És evident que hi ha el risc de fer una classe teòrica i amb forta càrrega academicista, poc útil per tractar aquests temes, però això no invalida l'opció a favor d'un espai visible que per si sol és insuficient i que cal que es complementi amb altres actuacions.

Com s'han de plantejar les classes específiques d'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania?

Aquest altre interrogant fa referència al contingut que es treballa a les classes. Els sectors més crítics apunten els riscos d'intervencions adoctrinadores al servei de la ideologia del govern.

Per tal que això no passi cal situar com a eix vertebrador de l'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania el diàleg i el debat. Aquestes classes no tenen com a finalitat la transmissió de valors, sinó la construcció de la consciència autònoma dels joves. Cal enfrontar-los als temes que generen controvèrsia per tal que reflexionin, contrastin opinions i elaborin la seva postura: temes sobre experiències personals però també sobre el funcionament de la societat.

Hi ha un seguit de metodologies que de manera específica animen a la reflexió i al tractament dialògic d'aquests temes: la discussió de dilemes morals, els exercicis de rol (*role-playing*) i les activitats de comprensió de la realitat o de clarificació de valors són

algunes possibilitats. Aquestes metodologies apunten també al desenvolupament de capacitats psicomorals com són la perspectiva social, el judici moral o l'autoregulació.

Quan les classes compleixen aquestes condicions –tracten temes significatius i posen en joc metodologies dialògiques– esdevenen una extraordinària possibilitat per a l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*.

2.1.3.2. Espais curriculars transversals per fer pràctiques d'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*

S'ha dit anteriorment que l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania* no es pot assumir exclusivament des d'unes matèries específiques que, tot i ser imprescindibles, també són clarament limitades i insuficients. Com en tants altres temes, calen activitats pràctiques per al desenvolupament personal i la ciutadania que posin en joc actituds i valors en contextos transversals.

Quan es tracta d'educar en valors, el paper de l'experiència és fonamental. Així, l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania* passa, sobretot, per la implicació dels alumnes en pràctiques que els proporcionin la vivència dels valors i els exigeixin l'entrenament de competències personals.

Les activitats d'*aprenentatge servei*, a les quals dediquem un apartat sencer en aquest mateix document, esdevenen una oportunitat extraordinària per concretar aquestes condicions. Mitjançant un servei a la comunitat, els nois i noies duen a terme un seguit d'aprenentatges diversos que els permeten créixer personalment i implicar-se en la millora d'un aspecte de la realitat. En aquestes activitats es fusionen les dues dimensions l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*: el desenvolupament d'un mateix i la participació social. Aquest tipus de pràctiques, òbviament, poden tenir lloc en el marc de la matèria específica d'educació per a la ciutadania o en el marc d'una altra matèria, però sovint precisen d'un marc horari i d'una organització especial que supera l'estricta marc de les matèries.

Quan es tracta d'educar en valors, el paper de l'experiència és fonamental.

Evidentment, les activitats d'*aprenentatge servei* no són les úniques pràctiques possibles de ciutadania. En l'apartat següent trobarem altres pràctiques que molts centres han instaurat per tal d'afavorir la convivència entre els seus membres i que també parteixen de l'experiència personal com a motor de la formació de l'alumnat.

2.1.3.3 El Projecte de convivència

Tal com s'ha dit en uns paràgrafs anteriors, el Projecte de convivència és el document, en el marc del Projecte educatiu de centre, que reflecteix les accions que el centre docent desenvolupa per capacitar tot l'alumnat i la resta de la comunitat educativa per a la vida en comú i la gestió positiva dels conflictes. Per aquesta raó, recollirà el plantejament i les estratègies sobre l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*.

La convivència, entesa en el sentit de viure junts en harmonia i no com a simple coexistència, demana la formació integral de la persona i es fonamenta en els valors de la pluralitat, la participació democràtica, la inclusió social, la igualtat d'oportunitats, el

respecte a la diferència, la gestió positiva de conflictes i la cultura de pau. L'*aprenentatge servei* pot ser una estratègia útil per tal que l'alumnat posi en pràctica els principis del Projecte de convivència ja que suposa un procés d'aprenentatge col·lectiu i un compromís de l'alumnat amb la seva comunitat.

El Projecte de convivència recull les accions, com les de l'*aprenentatge servei*, que es duen a terme de manera participativa, global i integradora, tant a dins dels centres educatius com en el seu entorn, amb el benentès que la permeabilitat entre els tres àmbits d'intervenció (aula, centre i entorn) afavoreix la transferència d'aprenentatges, valors, creences, actituds i hàbits relacionals. A més, aquesta manera de fer afavoreix la continuïtat i coherència educativa i aporta respostes globals als reptes educatius.

Els principis que orienten les actuacions en el marc del Projecte de convivència són:

- **La participació i la coresponsabilització de la comunitat educativa i dels agents educatius de l'entorn** per tal d'aconseguir una actuació compartida i coherent, eficaç i eficient, fonamentada en una cultura dialògica i intercultural, basada en l'acord i la norma i concretada amb fermesa, rigor i afecte.
- **Actuació global i integral** perquè amb mesures parcel·lades no s'aconsegueix un clima necessari per a la de convivència. Cal un plantejament integral i coordinat de tota la comunitat educativa amb una organització que gestioni, articuli i doni sentit a les actuacions i als processos.
- **La descentralització** perquè cal que les decisions siguin adequades contextualitzades. Un projecte de convivència ha de ser fruit d'un procés d'aprenentatge col·lectiu dels agents d'un territori concret.
- **La normalitat**, per tal d'adoptar, sempre que sigui possible, les propostes més clares, més properes i més integradores.
- **La millora constant de les actuacions**, per tal de donar una resposta ajustada a les necessitats més greus i més urgents i establir els instruments i els indicadors que permetin anar ajustant les estratègies, les actuacions i els recursos a la consecució dels objectius.

Els centres educatius disposen d'una eina de suport informàtic amb instruments de diagnosi, propostes d'actuació i recursos per tal de facilitar l'elaboració del Projecte de convivència³.

2.1.3.4 Entorn

Aquest darrer àmbit de l'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania* recull les influències que els nois i noies reben en els diferents temps i espais educatius que pertanyen a l'entorn escolar.

Ja fa temps que s'ha reconegut la funció educativa d'altres institucions creades amb voluntat d'educar fora de les aules escolars: els centres de temps lliure, els equips

---

³ Projecte de convivència <http://www.xtec.cat/lic/convivencia/index.html>

esportius, les entitats que amb diferents encàrrecs treballen amb infants i joves, i, en general, totes aquelles iniciatives que s'inclouen en el concepte d'educació no formal.

També fa temps que s'han subratllat les influències que cada individu rep dels entorns en què participa, tinguin o no intencionalitat educativa –educació informal. Els mitjans de comunicació de masses, la televisió, el barri, les associacions polítiques o religioses i la mateixa família són sovint àmbits amb gran poder d'influència en els joves.

Si bé aquest document se centra en tot allò que passa a les escoles i centres de secundària, ens sembla interessant explicitar l'existència i importància que l'entorn té en *l'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania dels joves*.

2.2. Aprenentatge servei (ApS)

En el punt 2.1 s'han vist les diferents accions formatives que cal emprendre per assolir una proposta completa *d'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*. S'ha vist que si bé cal una intervenció educativa formal i sistematitzada, també es fa necessari crear, paral·lelament, un clima de centre que afavoreixi la convivència coherent amb aquesta pràctica ciutadana, i que cal complementar i prolongar la formació en valors també més enllà de l'escola.

Les pràctiques –i aquí les pràctiques de ciutadania– són una manera clàssica i encertada de completar les classes. D'entre les diferents pràctiques de ciutadania que els centres poden impulsar, cal destacar les *d'aprenentatge servei* per la seva especial força educativa.

Les propostes *d'aprenentatge servei* són doblement valuoses: en tant que bones pràctiques que conviden a viure valors i promouen el compromís cívic, i en tant que metodologia que vincula els centres educatius amb el seu entorn.

2.2.1 Definir i exemplificar l'*aprenentatge servei*

Es tracta d'una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulats. Un projecte en el qual els participants es formen treballant sobre necessitats reals del seu entorn amb l'objectiu de millorar-lo.

Treballen a favor de la comunitat i alhora es formen en una doble direcció: aprenen coneixements i competències curriculars relacionats amb l'activitat de servei, i aprenen virtuts i valors cívics que es posen en joc durant el procés de l'activitat.

La relació circular que s'estableix entre l'aprenentatge i el servei genera una nova realitat que intensifica els efectes de cada un per separat. **L'aprenentatge millora el servei a la comunitat**, perquè aquest guanya en qualitat, i **el servei dóna sentit a l'aprenentatge**, perquè allò que s'aprèn es pot transferir a la realitat en forma d'acció.

Aquí es poden veure alguns exemples *d'aprenentatge servei* d'entre els molts que pot oferir una metodologia pedagògica tan versàtil.

- Quan un centre demana voluntaris entre el seu alumnat i els forma per rebre i guiar nois i noies immigrants que s'incorporen durant el curs, està oferint als voluntaris una experiència educativa de primera magnitud.
- Quan un banc de sang munta un sistema de col·laboració amb les institucions educatives per donar formació científica sobre els temes que li són propis i alhora demana la col·laboració del jovent per dinamitzar una campanya de donació de sang al seu barri, està contribuint a fer que prenguin consciència d'una necessitat no sempre visible i els dóna l'oportunitat d'exercir una acció cívica de solidaritat.

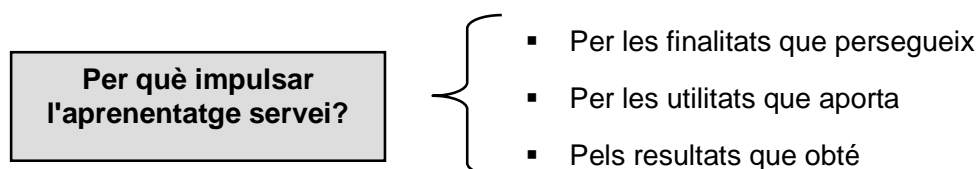
Els/les alumnes es formen treballant sobre necessitats reals del seu entorn amb la finalitat de millorar-lo.
- Quan diversos centres educatius d'una població i una associació interessada en la història local impulsen un sistema de recuperació de la memòria històrica. A través de la narració oral que les persones grans fan a la parella d'alumnes reporters que els ha correspost estan creant una activitat amb múltiples objectius: conèixer una època històrica de la ciutat, relacionar joves i avis, responsabilitzar els/les alumnes d'una tasca cívica de recuperació del passat que després es mostrarà al conjunt de la població i, sens dubte, en aquest cas, aprendre història i socials.
- Quan diversos centres educatius i una associació ciutadana es posen d'acord per formar *contacontes* entre l'alumnat de secundària – la majoria nouvingut – i nodrir l'*Hora del conte* de la Biblioteca Pública amb un cicle on expliquen contes del país d'origen. L'alumnat de secundària està aprenent tècniques dramàtiques d'oralitat, consolida el domini de l'expressió oral de la llengua catalana, obté coneixements sobre la funció dels contes en el foment de la lectura entre els infants i la seva relació amb l'èxit educatiu, i descobreix la universalitat d'aquesta expressió cultural que ens iguala en la diversitat. A la vegada, compleix una funció social col·laborant amb la biblioteca i contribueix a una tasca de sensibilització ciutadana en pro de l'estima i respecte per la diversitat cultural i de la llengua catalana com a llengua comuna i de cohesió.
- Quan l'alumnat de tecnologia d'un centre educatiu es posa en contacte amb diverses associacions de la seva ciutat per oferir-los la possibilitat de dissenyar les seves pàgines web, està aplicant i desenvolupant els seus coneixements d'informàtica. S'informa a fons sobre els objectius i les ofertes que fan les entitats, es relaciona amb persones que li mostraran realitats que no coneixia, se sentirà útil i estarà orgullós de la seva feina.

En l'*aprenentatge servei*, els/les alumnes aprenen coneixements i competències curriculars relacionats amb l'activitat de servei i aprenen virtuts i valors cívics que es posen en joc durant el procés que segueix l'activitat.
- Quan un centre de primària té organitzat un sistema d'ajut entre iguals en el qual els grans repassen la lectura i el càlcul als més petits, els estan proporcionant l'oportunitat de sentir-se útils, de millorar el domini d'aquestes habilitats a l'ensenyar-les, d'establir llaços entre els/les alumnes d'edats diferents i, a més, estan facilitant l'aprenentatge als seus companys.
- Quan activitats teatrals o musicals, a més de la seva utilitat com a exercici escolar i a més d'oferir-se a les famílies i a la resta de companys i companyes del centre, es converteixen en un espectacle que s'ofereix a hospitals, residències d'avis o altres

espais on algú pugui gaudir-lo, estem afegint a l'activitat un valor de servei a la comunitat que servirà als alumnes per donar-hi encara més sentit.

2.2.2 Per què impulsar l'aprenentatge servei?

Per respondre a aquest interrogant podem aportar tres tipus de motius: per les finalitats que persegueix, per les utilitats que aporta i pels resultats que obté.

2.2.2.1 Per les finalitats que persegueix

Darrere de l'*aprenentatge servei* hi ha una manera d'entendre la ciutadania, una aproximació a l'educació en valors i una concepció de l'aprenentatge.

- L'*aprenentatge servei* vol formar ciutadans en la mesura que impulsa la participació informada, responsable, activa i en col·laboració amb altres ciutadans per tal d'executar projectes que no busquen exclusivament el benefici privat, sinó el bé del conjunt de la societat. En aquest sentit, pretén reforçar el sentiment de pertinença i l'arrelament al territori.
- L'*aprenentatge servei* es fonamenta en una manera d'entendre l'educació en valors que els ensenya a través de la seva posada en pràctica en situacions reals i de la vida quotidiana, dins el concepte de ciutadania global.
- L'*aprenentatge servei* també es fonamenta en una concepció de l'aprenentatge actiu, de reflexió sobre la pràctica més enllà de la simple transmissió del coneixement, cercant formes de cooperació que s'allunyen de l'academicisme per buscar el relleu social d'allò que s'aprèn.

2.2.2.2 Per les utilitats que aporta

L'*aprenentatge servei* és una metodologia útil perquè és una bona pràctica de ciutadania, una activitat adequada per treballar continguts i competències bàsiques, i també perquè és una metodologia que ajuda a connectar els centres amb l'entorn.

- L'*aprenentatge servei* és un bon exemple de pràctica de ciutadania perquè planteja l'experiència real –s'aprèn fent– d'un conjunt de valors lligats a la convivència i la participació ciutadana. Per tant, és un complement pràctic de les classes de ciutadania.
- L'*aprenentatge servei* desenvolupa bona part de les competències bàsiques recollides en el currículum i permet treballar simultàniament continguts de diversa naturalesa: fets, conceptes, procediments, actituds i valors.

- L'*aprenentatge servei* és una metodologia formativa que gairebé sempre requereix la col·laboració entre els centres educatius i alguna entitat del territori. Per tant, és una metodologia apropiada per contribuir a la vinculació dels centres educatius amb l'entorn.

2.2.2.3 Pels resultats que obté

Per justificar plenament les activitats d'*aprenentatge servei* cal mostrar la força i l'optimització dels resultats que aconsegueix la seva aplicació. Com en totes les activitats complexes, per mitjà de l'*aprenentatge servei* s'aconsegueixen moltes millores i molt diverses. S'han detectat, almenys, els impactes següents en relació a l'alumnat : acadèmics i cognitius, cívics, vocacionals i professionals, ètics i morals, personals i socials.⁴ En relació amb l'entorn, especialment als llocs amb existència d'un PEE, s'ha observat: la millora de la xarxa social i la millora del sentit comunitari⁵

La taula següent concreta alguns dels impactes descrits.

Impacte educatiu de l'<i>aprenentatge servei</i>	
Acadèmic i cognitiu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Augment del rendiment en tests estandarditzats ▪ Desenvolupament més gran de coneixements conceptuals i competències ▪ Més assistència i motivació respecte a l'escola ▪ Millora de la mitjana de notes ▪ Més habilitat per analitzar i sintetitzar informació complexa
Cívic	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Més comprensió crítica de la política i les activitats governamentals ▪ Més participació en la comunitat i les qüestions públiques ▪ Més exercici de la ciutadania i la responsabilitat ciutadana ▪ Més consciència i comprensió de qüestions socials ▪ Compromís amb el servei comunitari
Vocacional i professional	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ampliació de la consciència i les opcions vocacionals ▪ Millora de les competències professionals ▪ Més comprensió de l'ètica del treball ▪ Millor preparació per al món del treball
Ètic i moral	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Més exposició a nous punts de vista i perspectives ▪ Canvis positius en el judici ètic ▪ Més habilitat per prendre decisions independents en qüestions morals
Personal	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ampliació de les qualitats i competències per al lideratge ▪ Més autoestima ▪ Més coneixements d'un mateix ▪ Més resiliència

4 A partir de: FURCO, A. El impacto educacional del aprendizaje-servicio. ¿Qué sabemos a partir de la investigación? <http://www.me.gov.ar/edusol/publicaciones.html>

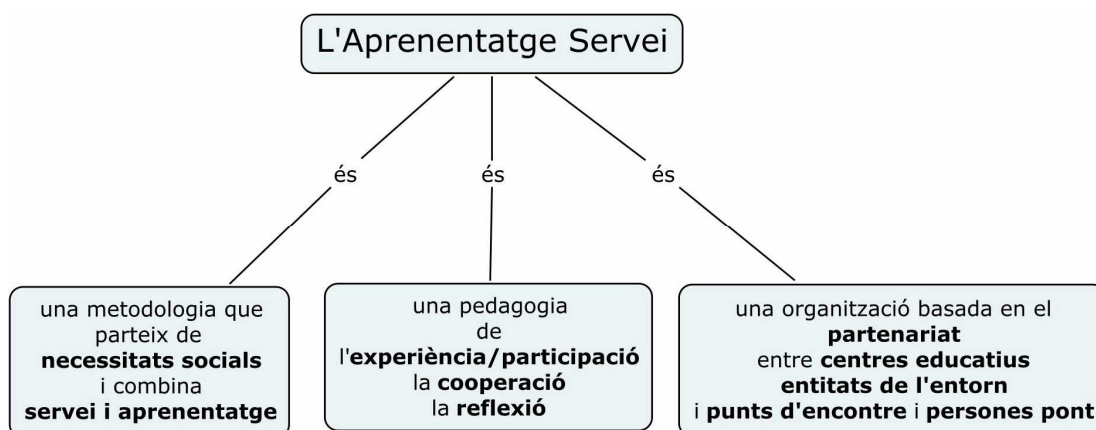
5 A partir de l'experiència pilot en els Plans educatius d'entorn, SGLIC Departament d'Educació 2007 - 2009

.../..

Impacte educatiu de l'aprenentatge servei	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Més apoderament i eficàcia personal
Social	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Més camaraderia entre estudiants ▪ Més habilitat per treballar en equip i/o treballar amb altres ▪ Rebuig dels prejudicis preconcebuts ▪ Millora de les conductes prosocials ▪ Millora del sentit de pertinença a una comunitat, barri, ciutat o país.
Xarxa social	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Més visibilitat de la tasca educativa dels agents no formals i informals ▪ Més visibilitat dels projectes socials dels centres educatius ▪ Més interrelació entre agents educatius (formal - no formal - informal) ▪ Més plans d'acció educativa comunitària ▪ Major nombre d'espais de treball comú (en el cas d'haver-hi Plans educatius d'entorn, major nombre de comissions, grups de treball...) ▪ Més continuïtat i coherència educativa entre els diferents agents educatius que operen en un territori
Sentit comunitari	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Més vinculació dels diferents membres de la comunitat escolar i educativa, entre ells i també amb l'entorn. ▪ Major sentit de pertinença al territori ▪ Més consciència dels problemes i de les necessitats de l'entorn ▪ Més compromís per resoldre les necessitats detectades

2.2.3 Característiques de l'aprenentatge servei

Com totes les pràctiques pedagògiques complexes, l'aprenentatge servei compta amb un ventall ampli de característiques que el configuren i que es detallen a continuació.

2.2.3.1. L'aprenentatge servei ha de detectar i actuar sobre necessitats reals de l'entorn

L'*aprenentatge servei* és una metodologia pedagògica que obre els centres educatius a les *necessitats socials* i reals de la comunitat on es troba. Es vol que el centre s'obri a la vida i sigui sensible als problemes, dificultats o deficiències que presenta el seu entorn proper o més llunyà.

En el cas de formar part d'un Pla educatiu d'entorn, on ja existeix una diagnosi de necessitats i un projecte que hi actua, aquest és el marc idoni des d'on oferir oportunitats per a l'*aprenentatge servei*.

L'*aprenentatge servei* comença amb un exercici d'anàlisi i crítica de la realitat per determinar quin tipus d'intervenció es pot fer per millorar una realitat que en la diagnosi de necessitats s'ha detectat com a negativa.

Quan l'alumnat d'una classe fa una enquesta per veure quin tipus de vida porta la gent del barri i quines necessitats experimenta, pot ser que descobreixin deficiències que no estan al seu abast resoldre però que potser sí que hi poden contribuir amb el seu esforç a pal·liar-les.

2.2.3.2 L'aprenentatge servei es proposa dur a terme un servei autèntic a la comunitat

L'*aprenentatge servei* és una metodologia que no es limita a la detecció de les necessitats, sinó que per sobre de tot pretén implicar els/les joves en la realització d'un *servei a la comunitat*.

Per designar el que assenyala l'expressió *servei a la comunitat* s'han fet servir termes com *intervenció* o *participació ciutadana*, *compromís cívica*, *ajuda als altres*, *acció solidària*, *responsabilitat social* o *voluntariat*. Sigui quina sigui l'expressió que es faci servir, per servei entenem una acció real que va més enllà de les paraules o les intencions, i que se centra en la realització d'una contribució a favor de la comunitat, allunyant-se de l'assistència, i buscant en la relació compartida del donar i rebre un llaç d'afecte i de reciprocitat.

Quan un grup s'organitza per dinamitzar l'hora del conte de les biblioteques, per llegir en veu alta a persones grans o malaltes que no poden fer-ho, per fer la recollida d'olis domèstics i convertir-los en pastilles de sabó, per dinamitzar activitats esportives amb persones amb discapacitat, o per reparar bicicletes que s'envien a països que les necessiten, s'estan oferint ajuts de naturalesa diferent a receptors molt diversos. Alhora que s'està fent uns aprenentatges que no s'haurien produït si no s'hagués tingut l'oportunitat de fer una experiència com aquesta.

Com es pot comprovar, les modalitats de servei són molt diferents. Per ordenar-les, al quadre següent es reproduïx una classificació d'àmbits de servei.

Àmbits de servei

- Acollida (alumnes guia, cicerons de ciutat...)
- Ajut de proximitat a persones que ho necessiten
- Experiències d'intercanvi intergeneracional
- Ajut educatiu entre iguals en l'àmbit formal
- Ajut educatiu entre igual, en l'àmbit no formal (esport, educació en el lleure,...)
- Promoció de l'associacionisme
- Activitats de participació ciutadana
- Projectes de solidaritat i cooperació
- Defensa del patrimoni cultural
- Propostes de defensa del medi ambient
- Plans de promoció de la salut
- Intervencions en els mitjans de comunicació

L'*aprenentatge servei* vol redescobrir els efectes educatius d'un dinamisme pedagògic bàsic: l'ajut als altres i sentir-se part d'un col·lectiu. L'ajut mutu, l'altruisme, la solidaritat o la cooperació són alguns dels valors que es troben a la base de la humanització.

2.2.3.3 L'*aprenentatge servei* desencadena processos d'adquisició de coneixements i competències

L'*aprenentatge servei* no és només detecció de necessitats i servei a la comunitat, sinó que a tot això s'hi afegeix una forta preocupació per vincular aquests dos elements a l'*aprenentatge escolar* que prescriuen els currículums.

Les maneres de dur a terme la connexió entre servei i *aprenentatge* poden ser diverses. De vegades, es parteix d'un contingut curricular per buscar la manera com relacionar-ho amb alguna necessitat social. La preparació d'una obra teatral organitzada a la classe de llengua i literatura es pot muntar per tal que es pugui representar davant d'infants hospitalitzats o del casal de la gent gran del barri o la localitat. En altres casos, es parteix d'una possibilitat de servei que s'haurà de relacionar amb les matèries escolars. La proposta d'un banc de sang perquè els alumnes impulsin una campanya de donació al seu barri o localitat ens pot permetre estudiar aspectes científics relacionats amb la sang, el sistema circulatori o les transfusions, o bé tractar continguts connectats amb la comunicació i la publicitat.

Les propostes d'*aprenentatge servei* han d'incloure un esforç sistemàtic d'*aprenentatge* que abordi diferents aspectes de la formació humana. Un treball que posi en joc continguts i competències pròpies del currículum.

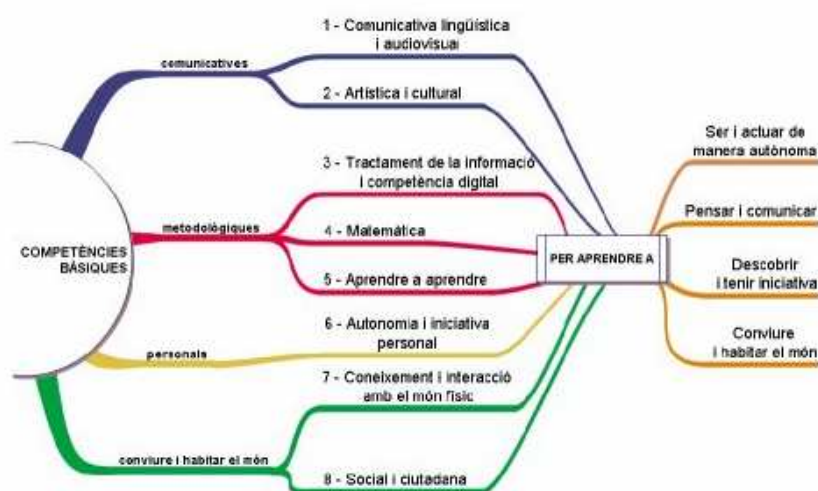
Les activitats globals afavoreixen que de manera simultània es treballin diferents competències. Això s'aconsegueix perquè demanen dels nois i de les noies una varietat d'accions i de tasques difícils de recuperar en activitats de caire més acadèmic. Es tracta d'un recurs que pot esdevenir una bona eina per posar en marxa un *aprenentatge* sistemàtic de totes les competències. Tant les que es consideren necessàries per al

desenvolupament de la persona en tots els àmbits de la vida - *les personals* - com les que inclouen *components comunicatius, metodològics, i de convivència*. Sempre emmarcant els processos d'ensenyament i aprenentatge a l'entorn dels quatre eixos: aprendre a ser i actuar d'una forma autònoma, aprendre a pensar i comunicar, aprendre a descobrir i tenir iniciativa i aprendre a conviure i habitar en el món. Les activitats d'*aprenentatge servei* permeten vehicular les competències socials, de ciutadania i d'autonomia i iniciativa personal - les més afins a l'educació per a la ciutadania - gràcies a la idea d'aprenentatge actiu i participatiu que incorporen.

Competències bàsiques

Les vuit competències que l'alumnat ha de desenvolupar a l'educació bàsica i que emmarquen el currículum. (Annex 1 del decret 143/2007)

Els continguts de les diferents matèries **del currículum** contribueixen a l'adquisició de les competències bàsiques. Cadascuna de les matèries, per la disciplina que comporta, té una o més competències que li són pròpies a les que contribuirà amb major grau d'intensitat, però també ha de contribuir, encara que amb menor mesura a l'adquisició de les altres competències bàsiques.

De la mateixa manera, les activitats d'*aprenentatge servei* permeten treballar simultàniament continguts de diversa naturalesa: procediments, capacitats, valors i coneixements. Més enllà dels objectius fixats a priori per cada professor/a, la realització de les experiències d'*aprenentatge servei* incorpora de manera quasi espontània una varietat d'aprenentatges que es requereixen al llarg del projecte. El fet que l'alumnat tingui un paper important en el desenvolupament de l'activitat augmenta les possibilitats de nous coneixements.

Vegem-ne alguns exemples:

Exemple d'experiència:

Memòria terrassenca. Recerca i arxiu de fonts orals.

El projecte va començar amb la finalitat de desenvolupar una experiència d'*aprenentatge servei* des de la classe de **ciències socials**. L'ocasió que es va aprofitar va ser el treball que realitzava a la ciutat la Comissió Cívica per a la Recuperació de la Memòria Històrica, que tenia l'objectiu de fer una exposició sobre la lluita antifranquista. Dos instituts (Montserrat Roig i Nicolau Copèrnic) van acordar col·laborar en aquesta tasca ampliant el nombre d'entrevistes que feia la Comissió Cívica amb les que podien fer els seus alumnes degudament orientats. L'experiència s'ha dut a terme durant tres cursos consecutius.

Objectius:

1. Treballar la història contemporània a partir de fonts orals recollides pel mateix alumnat.
2. Enregistrar en DVD testimonis de persones grans amb experiències rellevants en la temàtica acordada per cada curs.
3. Aportar el resultat d'aquesta tasca a l'Arxiu Històric de la ciutat. Actualment ja consta aquest resultat en la relació de fonts documentals i de testimonis orals de l'Arxiu.
4. Posar en contacte joves amb persones grans que han tingut un paper important en la construcció de la ciutat. Fer sentir a la gent gran el reconeixement dels joves pel seu treball.
5. Promoure la col·laboració entre nois i noies de centres situats en contextos socials diferents.
6. Donar relleu públic al treball fet pels nostres alumnes amb la presentació a la ciutat dels DVD i la seva distribució als altres centres de la ciutat.

Matèries implicades:

Llengües
Tecnologia
Plàstica
Educació per la ciutadania

Competències bàsiques

Comunicativa lingüística i audiovisual
Tractament de la informació i competència digital
Aprendre a aprendre
Autonomia i iniciativa personal
Social i ciutadana

Exemple d'experiència:

Joves pel barri

1. Breu síntesi del projecte

Entre 15 i 20 joves de batxillerat de l'Institut Eduard Fontserè, reben una formació específica d'iniciació al voluntariat per fer, després d'un període de treball voluntari com a ajudants de monitors a l'esplai La Florida.

2. Necessitat social i finalitat del servei

Donar un suport real i útil als monitors en les activitats diàries a la secció infantil de l'esplai: a preparar la sala i els materials de l'activitat; en la benvinguda als infants, berenar, higiene, etc.; en l'organització, desenvolupament, acompanyament dels infants, valoració amb ells, sortida, recollida i ordre de la sala; així com en l'avaluació de l'activitat amb els monitors.

3. Entitats que impulsen l'experiència

Institut Eduard Fontserè i esplai La Florida.

4. Entitats que col·laboren

Institut Eduard Fontserè i esplai La Florida.

5. Participants: nivell educatiu i àmbit

15-20 joves de Batxillerat (16-17 anys) de l'Institut Eduard Fontserè.

6. Persones destinatàries del servei

150 infants de la secció de petits, de 3 a 7 anys, de L'esplai La Florida.

7. Objectius d'aprenentatge

a) Sensibilitzar-se envers temàtiques socials i la importància i necessitat del treball voluntari en la nostra societat i entorn més proper.

b) Reflexionar i intercanviar experiències sobre la tasca voluntària i els aprenentatges que es dedueixen d'aquestes.

c) Comprometre's i participar activament durant tot el procés.

d) Millorar les habilitats i capacitats individuals posant-les al servei dels altres.

8. Ubicació en el currículum (escola) o en una activitat estable (entitat)

L'experiència està ubicada a l'assignatura de Batxillerat Estada a l'empresa.

Exemple d'experiència:

Compartim drets

1. Breu síntesi del projecte

Un grup-classe de 20 joves realitzen un treball d'investigació sobre 4 entitats que vetllen pels drets humans, i posteriorment difonen aquests drets humans entre 3 escoles de primària.

2. Necessitat social i finalitat del servei

Difusió dels drets humans i cohesió entre els instituts i les escoles del barri.

3. Entitats que impulsen l'experiència:

Institut Eduard Fontserè i esplai La Florida.

4. Entitats que col·laboren

L'Espai Molí (Regidoria delegada de Joventut), Centre d'Atenció i Informació de la dona [CAID] Fundació Akwaba, Projecte Fem Ponts a l'Institut del Pla educatiu d'entorn i el Servei de Mediació Comunitària de l'Hospitalet de Llobregat.

5. Participants: nivell educatiu i àmbit

20 joves de 3r d'ESO (14 i 15 anys) de l'Institut Eduard Fontseré, alumnes de l'assignatura d'Educació per la ciutadania.

6. Persones destinatàries del servei:

45 infants de 6è curs (d'11 a 12 anys) de diferents escoles de la zona: CEIP Joaquim Ruyra, CEIP Pau Vila, CEIP Pau Casals. Nois i noies que participen en el projecte: "Ponts al institut del PEE.

7. Objectius d'aprenentatge:

- a) Conèixer entitats del barri compromeses amb els drets humans.
- b) Aprofundir els continguts sobre Drets Humans de l'assignatura d'Educació per la ciutadania.
- c) Desenvolupar una reflexió crítica en relació a les injustícies i desequilibris de la nostra societat; aprendre a formar part de la societat i conviure-hi.
- d) Difondre coneixements i actituds als infants i joves a través de persones adultes amb opcions ètiques clares i fermes.
- e) Millorar les habilitats comunicatives i relacionals.
- f) Treballar el compromís durant tot el procés, tant a nivell individual com de grup.

8. Ubicació en el currículum (escola) o en una activitat estable (entitat)

Aquest projecte s'ubica en l'assignatura trimestral d'Educació per a la ciutadania de 3r d'ESO.

2.2.3.4 L'aprenentatge servei és una metodologia basada en l'experiència i la participació

L'*aprenentatge servei*, com a metodologia activa, és una metodologia centrada en l'alumnat. Ells i elles són protagonistes d'una metodologia que es basa en l'experiència de primera mà i en la relació directa i immediata amb la realitat. L'*aprenentatge servei* està en concordança amb els propis decrets actuals d'ordenació curricular de l'educació bàsica i el batxillerat, que donen prioritat a una concepció de l'educació més enllà del procés instructiu i centrat en la formació integral de l'alumnat perquè pugui exercir un rol de plena ciutadania.

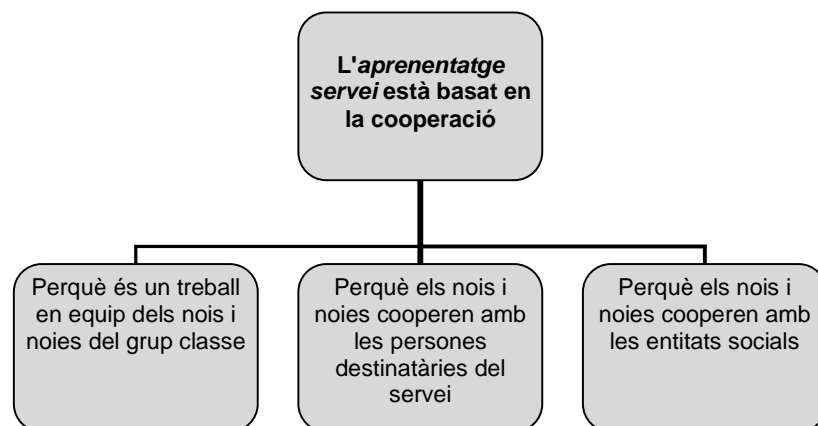
Per aprendre mitjançant l'experiència cal que l'alumnat hi participi durant tot el procés de l'activitat. L'experiència serà més àmplia i profunda en la mesura que l'alumnat tingui més possibilitats d'intervenir. És a dir, en la mesura que pugui prendre part dels diferents moments de l'activitat i fer-se'n coresponsable. No és només ser-hi present o ser consultat, sinó ser i sentir-se coprotagonista .

2.2.3.5 L'aprenentatge servei és una metodologia basada en la cooperació

Cal recordar les diferents possibilitats de cooperació presents en les propostes d'*aprenentatge servei*. En primer lloc, convé que les activitats de servei i aprenentatge es duguin a terme en equip. Poden haver-hi accions individuals, però cal que predomini el treball cooperatiu i amb aquest les moltes possibilitats educatives que ofereix. És a dir, crear situacions d'aprenentatge en què els objectius dels participants estan estretament vinculats, de forma que cadascun d'ells només pot assolir els seus objectius si la resta aconsegueix els seus. Partint, a més, de la diversitat i la complementarietat de les funcions de tots els membres de l'equip

En segon lloc, la cooperació es du a terme també amb les persones o grups destinataris del servei. Aquests no han de ser subjectes passius sinó que intervenen i col·laboren de diverses maneres en tot el procés. A més, s'han d'aconseguir que els dos agents siguin complementaris i aportin un valor afegit a l'aprenentatge de l'altre. D'aquesta manera es tancarà un vincle de reciprocitat entre els uns i els altres que afegeix valor a l'activitat.

Finalment, les possibilitats de cooperació es completen amb la relació que s'estableix entre l'alumnat i els representants de les entitats socials que ofereixen possibilitats de servei.

2.2.3.6 L'aprenentatge servei és una metodologia reflexiva

Amb la reflexió s'intenta que l'alumnat superi l'activisme en què pot caure el servei, fent molt sense pensar gaire, a més de superar l'academicisme en què pot caure l'aprenentatge, acumulant coneixements sense finalitat.

La reflexió sobre el que s'aprèn i el que es fa pretén fer significatiu el conjunt del procés. L'experiència adquirirà sentit ple si s'aconsegueix prendre consciència del que es fa, de per què es fa, del significat que té, de com s'ha viscut. En definitiva, si aconseguim apropiari-nos realment del que hem viscut. Sense moments i activitats de reflexió, l'esforç fet per dur a terme una activitat d'*aprenentatge servei* pot quedar reduïda a quelcom sense profunditat formativa.

La reflexió ens permet viure dos cops l'experiència, encara que sigui a diferents nivells, i potser treure'n doble profit educatiu.

No s'assoliran plenament els objectius de la reflexió si no es fan servir alguns recursos que la facilitin. Calen mitjans que permetin guardar memòria del que s'ha fet i recuperar-la en un altre moment per tornar a pensar en què es va fer i generar moments de reflexió. Alguns dels mitjans més habituals són l'escriptura de diaris individuals o de grup, els reportatges fotogràfics o videogràfics, la lectura de textos relacionats amb l'activitat del grup, la preparació de mostres o exposicions relatives a l'activitat i, per sobre de tot, destinar moments a parlar junts sobre com es valora l'experiència i sobre el que ha significat per al grup i per a cadascun dels seus membres. La reflexió permet viure dos cops l'experiència, encara que sigui a diferents nivells, i treure'n doble profit educatiu.

2.2.3.7 L'aprenentatge servei necessita un treball en xarxa

L'*aprenentatge servei*, a més de col·laboració entre persones, necessita gairebé sempre una forta col·laboració entre institucions. Els centres educatius difícilment poden accedir amb garanties a espais de servei sense l'ajut d'entitats socials de l'entorn especialitzades en la temàtica que pretén tractar l'activitat.

Per tant, bona part de les propostes d'*aprenentatge servei* requereixen la creació de llaços de col·laboració o partenariat entre centres educatius i entitats socials. Per aconseguir-ho caldrà un conjunt d'accions que facilitin aquest procés de relació. En aquest sentit serà clau comptar amb polítiques i instàncies territorials que ho afavoreixin.

És el cas dels Plans educatius d'entorn, que es desenvolupen en el següent apartat on les estructures i dinàmiques existents afavoreixen la creació dels llaços i aporten les plataformes de partenariat necessàries per la implementació de l'ApS.

2.2.4 Avaluació dels projectes d'aprenentatge servei

Quan el projecte d'*aprenentatge servei* està integrat en una matèria o activitat escolar, les tasques que comporta s'han de considerar com a part de l'educació formal de l'alumnat.

Pel que fa a l'avaluació, i en aquells casos en què l'activitat d'*aprenentatge servei* forma part d'una matèria o activitat de centre, cal avaluar-la com qualsevol altra tasca escolar.

Convé que el tipus d'avaluació estigui en concordança amb la metodologia aplicada per preservar la bona disposició que mostra en els/les alumnes davant d'aquestes activitats. Cal distingir entre la valoració del desenvolupament de l'activitat o experiència, és a dir, el procés dut a terme tant per part del professorat com de l'alumnat, i les activitats d'avaluació per mesurar la consecució, per part de l'alumnat, dels objectius competencials proposats.

Els referents bàsics de l'avaluació de l'alumnat seran els criteris d'avaluació establerts en la programació de l'activitat, que hauran d'expressar, amb una certa concreció, quins indicadors de mesura s'utilitzen per comprovar el grau d'assoliment dels objectius i els continguts educatius de l'experiència. Hi ha categories de continguts més fàcils d'avaluar amb instruments convencionals (exàmens o tests); en canvi, l'*aprenentatge servei* entraria en una categoria més difícil d'avaluar perquè està relacionada amb la disposició personal dels alumnes i el desenvolupament de valors i accions.

Com avaluar l'*aprenentatge servei* i qui ho ha de fer?

Pel que fa a l'*aprenentatge servei*, es constata la necessitat de disposar d'uns indicadors que ens permetin saber què volem valorar, que permetin comunicar-ho als joves i que ajudin a observar aspectes concrets i precisos del seu comportament. Per tant, es tracta de trobar les maneres de fer una avaluació tant del procés com dels resultats, una avaluació "en l'acció" que permeti valorar la participació i la implicació de l'alumnat en la comunitat escolar o en l'entorn de manera responsable, constructiva i compromesa. Evidentment, cal valorar el seu progrés des del punt de partida fins a la culminació de l'acció: les seves actituds, els coneixements adquirits, les conductes de valor manifestades, els resultats del seu treball, la implicació en el grup, la iniciativa personal, la reflexió personal de les accions dutes a terme i el servei realitzat, etc. De la mateixa manera, cal fer partícip l'alumnat del seu procés d'avaluació i donar oportunitats perquè s'autoregulin. Per aquest motiu cal comptar amb activitats d'autoavaluació i coavaluació de les tasques fetes al llarg del procés.

Tot i que la tasca d'avaluar li correspon al professorat, sembla convenient tenir en compte també la valoració qualitativa de les entitats socials que col·laboren amb els centres educatius o, fins i tot, les famílies, els directament beneficiaris del servei o d'altres actors.

2.3. Plans educatius d'entorn⁶

2.3.1 Definició

Els Plans educatius d'entorn són una iniciativa oberta i innovadora de cooperació educativa entre el Departament d'Ensenyament i les entitats municipalistes amb el suport i la col·laboració d'altres Departaments de la Generalitat, que tenen com a objectiu aconseguir l'èxit educatiu de tot l'alumnat i contribuir a la cohesió social mitjançant l'equitat, l'educació intercultural, el foment de la convivència i l'ús de la llengua catalana.

---

⁶ Plans educatius d'entorn <http://www.xtec.cat/llic/entorn/index.htm>

L'element estratègic clau és aconseguir continuïtat i coherència entre les accions dels diferents agents educatius que operen en un territori, tant si pertanyen a l'educació formal com a la no formal o informal. La interacció comunitària de tots els agents educatius: socials, econòmics, culturals, artístics, esportius i de lleure ha de permetre donar un mateix sentit entre la dinàmica escolar i l'extraescolar, entre un temps escolar organitzat i tutoritzat i un temps personal, sovint, massa abandonat.

Però aquesta continuïtat i coherència educativa no és fàcil d'aconseguir ni individualment ni des de diferents institucions aïllades. Cal una xarxa organitzada i el compromís de tots els agents de l'entorn.

Els centres educatius s'han d'obrir a l'entorn i l'entorn social ha d'agafar més consciència de la tasca educadora dels diferents agents socials. És una nova forma d'entendre el fet educatiu, més enllà dels centres educatius.

L'èxit educatiu té més a veure amb la continuïtat i coherència de les diferents actuacions que reben els infants i joves que no pas amb la suma de moltes accions descoordinades i sense un sentit ben definit. Per aconseguir-ho, cal treballar i interactuar comunitàriament.

Cal una nova cultura organitzativa, la cultura de *l'aprenentatge en xarxa*, una cultura que té la xarxa en el nucli de la seva definició i entén l'aprenentatge comunitari com una metodologia per donar resposta als reptes educatius mitjançant un projecte comú, el de la xarxa educativa.

2.3.2 Objectius

Per definir els objectius generals dels Plans educatius d'entorn partim de la missió i de la visió.

Missió:

- Èxit educatiu per a tot l'alumnat en totes les dimensions: personal, acadèmica, social i laboral.
- Convivència i cohesió social.
- Aconseguir una xarxa educativa que doni una resposta global, integral i més eficaç als reptes educatius.

Visió:

- Contribuir a la millora de l'èxit educatiu de tots els nois i noies, mitjançant el desenvolupament d'una identitat personal, rica i equilibrada, l'adquisició de les competències, les habilitats, els valors i les actituds per respondre de forma satisfactòria als reptes de la vida professional, i participar en la societat.
- Promoure la cohesió social mitjançant l'educació intercultural, basada en l'equitat i el dret a la diferència, i el foment de l'ús de la llengua catalana com un espai comú de convivència.
- Afavorir el treball i l'aprenentatge en xarxa entre els centres educatius i els diferents agents de l'entorn per aconseguir continuïtat i coherència educativa.

2.3.2.1 Objectius generals

1. Incrementar l'èxit acadèmic.
2. Contribuir a millorar les condicions d'escolarització.

3. Potenciar l'equitat i la participació en el marc d'una educació inclusiva per reduir desigualtats.
4. Millorar la presència i l'ús social de la llengua catalana com a llengua comuna i de cohesió, en un marc de respecte i valoració de la diversitat lingüística.
5. Potenciar els espais de convivència, participació i compromís cívic.
6. Potenciar l'educació en el lleure.
7. Potenciar el treball i l'aprenentatge en xarxa de tots els agents educatius que operen en un territori:
  - Enfortir els vincles entre les famílies i el centre educatiu.
  - Enfortir la xarxa entre centres educatius.
  - Enfortir la relació i la interacció entre els centres educatius i l'entorn.
8. Promoure la sostenibilitat en les actuacions.

A partir dels objectius generals, cada territori definirà els seus **objectius específics**.

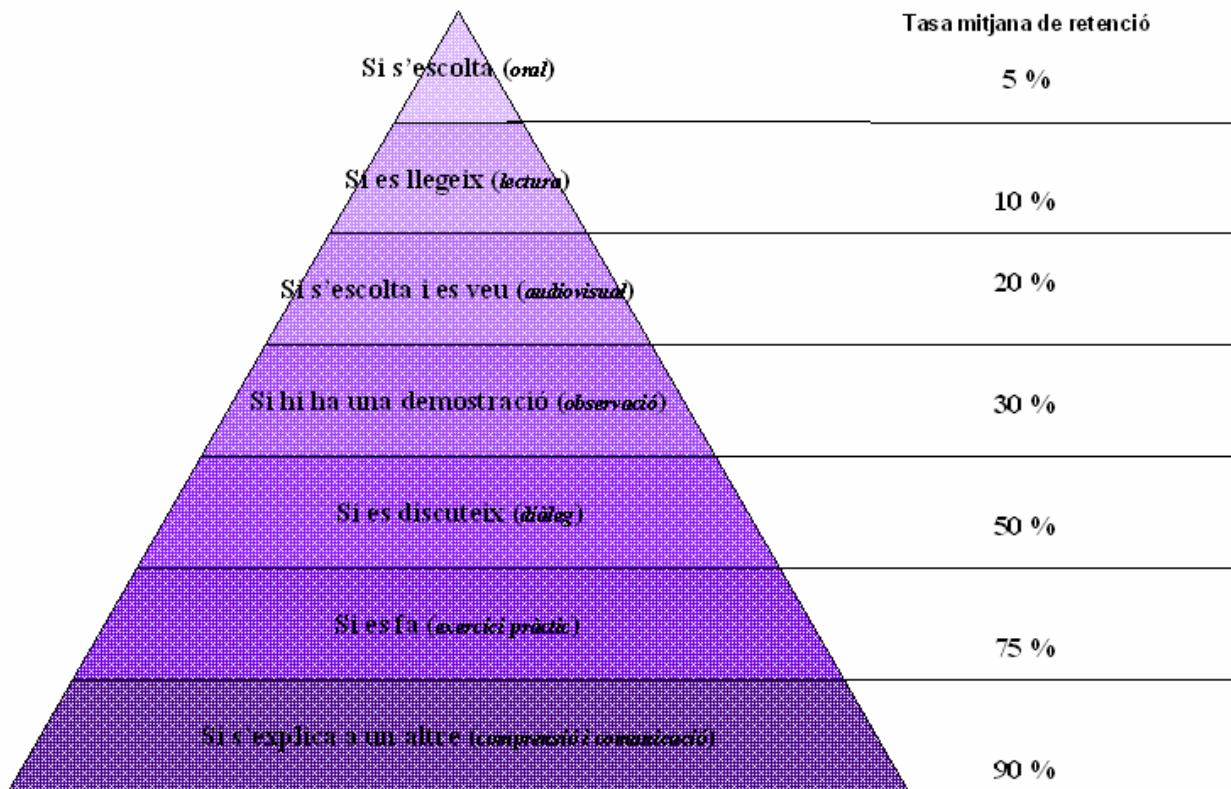
2.3.2.2 Descripció dels objectius generals, i de les possibilitats que ofereix l'aprenentatge servei per assolir-los

1. Incrementar l'èxit acadèmic

De les quatre dimensions de l'èxit educatiu (acadèmic, personal, social i professional) l'èxit acadèmic condiona de manera directa la igualtat d'oportunitats i les expectatives d'integració laboral i social. Entre els factors que influeixen en l'assoliment de l'èxit acadèmic n'hi ha molts de vinculats a condicions socials, familiars i personals desfavorides. Per tant, reduir desigualtats entre col·lectius ha de ser una prioritat en un sistema educatiu que aposta per les altes expectatives i l'èxit educatiu per a tothom. Totes les línies d'intervenció del Pla educatiu d'entorn han d'estar orientades a aquesta finalitat.

En aquesta línia, la metodologia d'*aprenentatge servei* es presenta molt adequada, ja que segons les investigacions d'Andrew Turco (University of California 2003) i tal com es resumeix en el quadre de l'impacte educatiu de l'*aprenentatge servei* (pàgines 14 i 15) s'han demostrat impactes positius tant en l'àmbit acadèmic i cognitiu com en el vocacional.

D'altra banda, segons el National Training Laboratories Institute, Bethel, Maine, USA, la taxa màxima de retenció de la informació és quan aquesta s'explica a un altre.. Molts dels projectes d'*aprenentatge servei* posen en marxa aquest tipus d'estratègies, que estan directament relacionades amb l'èxit acadèmic.

Font: National Training Laboratories Institute, Bethel, Maine, USA.

2. Contribuir a millorar les condicions d'escolarització

Una de les eines més potents que disposa el Sistema educatiu per garantir la igualtat d'oportunitats i la cohesió social és l'escolaritat obligatòria fins als 16 anys. Perquè aquesta eina sigui realment eficaç, cal garantir l'assistència efectiva de la totalitat dels infants i joves als centres educatius i procurar una escolarització òptima que ajudi a aconseguir l'objectiu proposat.

Per contribuir a millorar les condicions d'escolarització caldrà garantir també l'oferta educativa de la zona que permeti contextos educatius plurals i accessibles en igualtat d'oportunitats.

D'altra banda, l'oportunitat d'aprendre a conviure que aporten la pluralitat dels centres educatius és una inversió de present i de futur que marcarà la cohesió social del país.

Un dels àmbits on la metodologia d'*aprenentatge servei* provoca un impacte més gran, segons les investigacions, és en el desenvolupament personal i social, - que inclou

l'autoestima - i en el sentit de pertinença (al grup, al centre, al territori...). Tots aquests factors esdevenen claus en la reducció de l'absentisme, augmentant la motivació de l'alumnat a seguir els processos escolars.

Algunes necessitats detectades al voltant de l'absentisme poden obtenir resposta amb projectes d'*aprenentatge servei*. Seria el cas, per exemple, d'un servei on l'alumnat d'algun cicle formatiu d'àmbit social col·labora en programes de servei despertador, acollida matinal o "anem a peu a l'escola" per facilitar l'arribada de l'alumnat als seus centres educatius. A la vegada, aquests tipus d'experiències ajuden a millorar la xarxa entre centres educatius i a trencar barreres.

3. Potenciar l'equitat i la participació en el marc d'una escola inclusiva per reduir desigualtats

Garantir la igualtat d'oportunitats per a tothom va més enllà de garantir la plena escolarització. El respecte i la valoració de la diversitat, en el marc d'una política igualitària, pel que fa a drets i deures i a diferents necessitats, desemboca en el concepte d'equitat. L'òptima escolarització de l'alumnat és un factor imprescindible per al seu desenvolupament i per a la cohesió social.

D'altra banda, un principi bàsic d'equitat i d'inclusió educativa és la participació. "Sentir-se part de" és la primera condició per implicar-se en el procés educatiu. Els Plans educatius d'entorn han de promoure la participació de tots els infants i joves, especialment els més desafavorits, en els diferents espais educatius: des de l'aula fins a les activitats complementàries, les extraescolars i aquelles que s'ofereixen des de diferents àmbits en temps de lleure perquè són espais òptims de relació i faciliten la inclusió.

Quan els infants i joves participen d'un projecte en què fan un servei a la comunitat, descobreixen l'alteritat, es relacionen amb reciprocitat, tenen consciència de fer un servei i d'estar aprenent, i aprenen a treballar en xarxa. Són i se senten participants, amb tot el sentit de la paraula. Si la metodologia d'*aprenentatge servei* forma part del projecte de centre i del projecte comunitari, no com un fet puntual sinó com a part de la seva cultura, l'alumnat aprendrà a ser més participatiu, actiu, crític i creatiu tant en el centre com a l'hora d'analitzar la realitat que l'envolta, aportar respostes i adoptar compromisos..

4. Millorar la presència i l'ús social de la llengua catalana com a llengua comuna i de cohesió, en un marc de respecte i valoració de la diversitat lingüística.

En un entorn cada vegada més multilingüe, la llengua pròpia del país ha de tenir un paper fonamental en la cohesió social. L'existència d'una llengua comuna, que permeti la comunicació entre tots els membres de la societat, és fonamental si se'n vol evitar la guetització o la compartimentació.

A Catalunya, hi ha tres llengües oficials: el català, llengua pròpia del país; l'occità (aranès) llengua pròpia de l'Aran; i el castellà o espanyol, llengua oficial de l'Estat.

Per garantir la igualtat de drets i de deures, cal que tota la població de Catalunya sigui capaç d'utilitzar oralment i per escrit tant el català com el castellà (i en el cas de l'Aran caldria afegir-hi l'occità). Per potenciar l'ús de les dues llengües minoritàries i

minoritzades -i assegurar-ne un bon coneixement - cal que el català (o l'occità a l'Aran) tingui un ús social preeminent en l'entorn educatiu, tal com estableix el marc legal.

A més, cal que també es millori la valoració –i la presència– de totes les llengües que hi ha a la nostra societat com a part del nostre patrimoni. La sensibilització envers la diversitat lingüística és una eina imprescindible per crear ponts entre persones de diferents procedències.

Amb els projectes d'*aprenentatge servei* es poden promoure molts espais d'ús funcional de la llengua catalana on els joves practiquen aquest ús amb una intenció significativa. Quan per millorar la competència lectora un/a jove llegeix en veu alta a una persona que no pot llegir per ella mateixa (malalts, gent gran...), ensenya a llegir a infants més petits (padrins lectors...) o ajuda a fer els deures de català a la seva parella nouvinguda, el sentit que té l'ús de l'idioma va molt més enllà de la pràctica d'aprenentatge. Les condicions en què es practica afavoreixen, per exemple, la consolidació de l'hàbit d'ús.

D'altra banda, aquesta metodologia permet, també, treballar la diversitat lingüística d'una manera lúdica i normalitzadora. Quan els joves que es formen i fan de *contacontes* a les biblioteques incorporen en les seves sessions - que desenvolupen en català - la pràctica lúdica d'interacció amb el públic (infants i/o adults) per a l'aprenentatge d'algunes paraules o cantarelles en llengües d'origen pròpies o de companys, estan contribuint a la sensibilització per la diversitat lingüística i a la consolidació de la llengua catalana com a llengua comuna.

5. Potenciar els espais de convivència, participació i compromís cívic

A convida se n'aprèn convivint i a participar, participant. Convé tenir en compte, en els paràmetres de la societat del segle XXI, la importància de l'educació en el fora-escola i el valor afegit de les activitats que complementen la tasca escolar. Aquests espais són una oportunitat de relació i de convivència, faciliten l'exercici de la ciutadania activa, enforteixen el compromís cívic i el sentit de pertinença. Cal que existeixi una oferta d'activitats, fora de l'horari lectiu, que faci efectives aquestes oportunitats de relació ciutadana entre els diferents membres de les comunitats educatives i amb la ciutadania en general.

D'altra banda, les oportunitats d'interrelació que es poden generar amb projectes d'*aprenentatge servei* entre diversos centres i entitats afavoreixen les possibilitats de trencar barreres entre els diferents centres educatius i d'enfortir els vincles personals entre població de diferents procedències i condicions socials. Així mateix, aporta identitat al territori i fomenta l'autoestima ciutadana comunitària.

L'adquisició del sentit de pertinença i de compromís cívic és inherent als projectes d'*aprenentatge servei*. Aquests, a més, permeten moltes interaccions intergeneracionals i intersocials, i entre agents i col·lectius diversos (formal-no formal-informal)

Quan els/les joves dinamitzadors del Pla Català d'Esport a l'Escola de tots els centres d'un municipi (concertats, públics, primària i secundària) col·laboren amb el Centre Excursionista per organitzar unes curses d'orientació d'àmbit local que es desenvoluparan els dissabtes, obertes a tota la ciutadania, aquest projecte està

incrementant l'oferta d'activitats fora de l'horari lectiu, i alhora ofereix possibilitats de relació entre els diferents membres de les comunitats educatives i amb la ciutadania general. Els joves que ho dinamitzen no només aprenen a fer de monitors i monitores esportius/ves sinó que adquireixen cultura organitzativa i sentit comunitari de pertinença.

6. Potenciar l'educació en el lleure

Entre les activitats d'oci educatiu, cal destacar les que desenvolupen les associacions d'educació en el lleure. El seu projecte de transformació social promou de forma explícita el compromís cívic, l'arrelament al territori i l'educació en i per a la ciutadania. Aquesta coincidència d'objectius els fa especialment oportuns en aquest repte.

Les associacions d'educació en el lleure, ja siguin orientades des de l'escoltisme o des dels moviments d'esplai, ofereixen, a més a més, un arrelament i una significació important en el nostre moviment associatiu.

El relleu de monitors d'educació en el lleure pot ser un dels punts febles d'aquestes associacions, basades en el voluntariat, a l'hora d'assegurar una perdurabilitat en el temps. D'altra banda, la cultura associativa juvenil d'educació en el lleure és molt pròpia d'uns sectors socials del nostre país, però pot ser molt desconeguda per a d'altres. Aquest desconeixement fa que sovint els esforços per aconseguir una població plural en tots els sentits siguin poc fructífers.

Fer projectes que apropin als infants i joves - i a les seves famílies - a aquest tipus d'entitats (agrupaments escoltes, caus, centres o clubs d'esplai, casals de joves associatius...) ja sigui col·laborant en una campanya, en una activitat o fent-hi d'ajudant de monitor/a, serà una inversió que revertirà en tots els sentits.

Fer projectes on els joves es formen en voluntariat, en dinamització socioeducativa, en tècniques d'animació o com a monitors/es d'esplai, i on, com a servei actuen d'ajudant de monitor, afavoreix d'una banda a l'equip de monitors d'aquella entitat i, de l'altra, ofereix als joves la possibilitat de conèixer una alternativa d'oci que podia ser-li totalment desconeguda. El principal benefici, però, és la descoberta que fan els joves sobre les seves pròpies capacitats de ser útils i d'establir relacions intergeneracionals, lúdiques i educatives molt gratificants.

7. Potenciar el treball i l'aprenentatge en xarxa de tots els agents educatius que operen en un territori:

- Enfortir els vincles entre les famílies i el centre educatiu.
- Enfortir la xarxa entre centres educatius.
- Enfortir la relació i la interacció entre els centres educatius i l'entorn.

En aquest sentit, entenem una xarxa educativa com un conjunt de nodes, d'agents educatius, que interactuen en una acció comunitària. Cal entendre el Pla educatiu d'entorn com una oportunitat per desenvolupar aquesta xarxa on els diferents agents educatius d'un territori col·laboren en un projecte educatiu comú. Per això cal compartir objectius però també cal compartir significats, metodologies i desenvolupar

accions coherents i complementàries entre els diferents agents educatius amb la finalitat de garantir l'èxit educatiu de tot l'alumnat.

Segons es va concloure a la jornada del PEC Barcelona 2007, l'*aprenentatge servei* reforça el territori perquè aporta identitat i fomenta l'autoestima, perquè genera proximitat i confiança interprofessional, perquè reforça la funció i l'impacte social de cada sector i perquè en millora la visibilitat i concreta la responsabilitat educativa de cadascun.

8. Promoure la sostenibilitat en les actuacions

Hi ha molts exemples de projectes que poden il·lustrar l'assoliment d'aquest objectiu. Per al vincle entre les famílies i el centre educatiu destaquen els projectes on l'alumnat consolida un aprenentatge curricular fent de professorat dels adults (per exemple en l'àrea de les noves tecnologies). Per a la xarxa entre centres es poden mencionar els projectes on l'alumnat de secundària actua sobre l'alumnat de primària.

En l'enfortiment de les xarxes i la interrelació amb l'entorn es pot destacar, per exemple, el projecte de *contacontes* en què l'actuació dels i de les alumnes de secundària es fa amb el suport d'una entitat cultural, l'acció repercuteix en les biblioteques públiques i en les biblioteques obertes dels diversos centres, i a la vegada els contacontes formats col·laboren voluntàriament amb l'entitat cultural impulsora participant en actes ciutadans diversos.

La sostenibilitat ha de ser un objectiu inherent en tot projecte. D'una banda, la sostenibilitat ha de ser entesa com l'optimització dels recursos existents i d'altra banda, com la recerca de fórmules que permetin garantir la perdurabilitat de les diferents accions que el projecte desenvolupa.

Si bé una xarxa efectiva és la clau en un procés de sostenibilitat, cal anar vinculant les actuacions a projectes que tinguin continuïtat, tant pel que fa a la seva implantació dins la xarxa com pel que fa a l'obtenció i al consum de recursos.

Els projectes d'*aprenentatge servei* contribueixen a l'enfortiment del teixit social, aporten optimització de recursos i, alhora, retroalimenta aquest teixit social. És doncs per si mateix un element de sostenibilitat. La capacitat que tenen els projectes d'*aprenentatge servei* per generar retroalimentació de la xarxa fa que aquests esdevinguin una font de sostenibilitat. Un bon exemple de com els projectes poden fer aquesta retroalimentació i contribuir a augmentar la bossa de capital social del territori és el projecte en què l'alumnat de 3r d'ESO, des de la matèria d'*Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania*, i per treballar entre d'altres objectius, els Drets Humans, ho fa a partir de les entitats del territori que hi treballen. En aquest projecte, a part de fer una treball de difusió de les entitats i de la seva tasca, l'alumnat que hi fa les pràctiques contribueix a les possibilitats d'augmentar el voluntariat que col·labora amb elles.

2.3.3 Quadre resum de les línies d'intervenció dels Plans educatius d'entorn

Objectius generals	Línies d'intervenció relacionades	
1. Incrementar l'èxit acadèmic	1. Incentivació i suport: promoció de l'èxit escolar de tot l'alumnat	<p>De la missió i visió dels plans educatius d'entorn se'n deriva la necessitat d'orientar les diferents actuacions en:</p> <p>La millora de l'èxit educatiu de tot l'alumnat ▲</p> <p>El desenvolupament de la identitat personal en valors, actituds i habilitats socials ▲</p> <p>La promoció de la convivència i la cohesió social mitjançant l'educació intercultural basada en l'equitat i el foment de l'ús de la llengua catalana ▲</p> <p>El treball i l'aprenentatge en xarxa que permeti la continuïtat i la coherència educativa ▲</p> <p>El compromís cívic i la solidaritat que permeti conviure i participar en la societat actual ▲</p>
	2. Orientació i seguiment acadèmic-professional	
2. Contribuir a millorar les condicions d'escolarització	3. Prevenció de l'absentisme	
	4. Promoció de tota la xarxa educativa sostinguda amb fons públics d'una zona	
3. Potenciar l'equitat i la participació en el marc d'una educació inclusiva per reduir desigualtats	5. Acol·lida de l'alumnat i de les famílies que s'incorporen a la zona/localitat	
	6. Afavoriment de la participació de tot l'alumnat a les diferents activitats aula/centre/entorn	
4. Millorar la presència i l'ús social de la llengua catalana com a llengua comuna i de cohesió, en un marc de respecte i valoració de la diversitat lingüística	7. Sensibilització específica respecte a l'adopció de la llengua catalana com a llengua comuna i respecte la diversitat lingüística	
	8. Promoció de l'ús de la llengua catalana	
	9. Promoció de l'accés a les llengües d'origen	
5. Potenciar els espais de convivència, participació i compromís cívic	10. Promoció de línies d'actuació per a l'educació en valors per i en la ciutadania a l'aula/centre/entorn	
	11. Promoció de l'educació més enllà de l'escola.	
	12. Creació d'espais de trobada i convivència	
	13. Promoció de l'associacionisme infantil i juvenil.	
6. Potenciar l'educació en el lleure	14. Promoció de l'educació en el lleure	
7. Potenciar el treball i l'aprenentatge en xarxa de tots els agents educatius que operen en el territori: - Enfortir els vincles entre les famílies i els centres educatius - Enfortir la xarxa entre centres educatius - Enfortir la relació i la interacció entre els centres educatius i l'entorn	15. Formació i sensibilització	
	16. Promoció de les xarxes	
	17. Grups de treball multidisciplinar	
	18. Enfortiment dels vincles família - escola - entorn	
8. Promoure la sostenibilitat en les actuacions	19. Optimització de recursos	
	20. Recerca de noves fonts de finançament	

3. L'aprenentatge servei als centres educatius

3.1. Situació actual

Són moltes les experiències d'*aprenentatge servei* que es desenvolupen a centres educatius, tant a escoles com a instituts, tant públics com concertats, i són moltes les àrees curriculars des de les quals es planteja. Però en conjunt, es pot afirmar que aquesta no és una metodologia consolidada perquè compta amb un alt índex de vulnerabilitat i depèn molt del context.

3.2. Aplicació de la metodologia *aprenentatge servei* al currículum

3.2.1 Com organitzar una activitat d'*aprenentatge servei*?

El ventall de possibilitats que ofereix la metodologia de *aprenentatge servei* fa que sigui complex donar una pauta precisa sobre com organitzar una experiència. Serà necessari que els equips docents pensin la millor manera de posar en funcionament la seva proposta. Malgrat això, pot ser d'utilitat fixar unes etapes que s'acostumen a seguir en organitzar una activitat d'*aprenentatge servei*.

Etapas	Descripció
I. Per on començar?	L'inici d'un projecte d' <i>aprenentatge servei</i> acostuma a partir d'una idea –d'una mena d'espurna germinal– que sembla interessant, que potser apassiona i que es veu possible desenvolupar amb la voluntat de convertir-la en una proposta educativa. També pot passar, però, que l'inici es generi a partir d'una proposta que fa una entitat social, o una xarxa. Seria el cas dels PEE on la necessitat la pot definir la Comissió local a partir del funcionament i treball de la xarxa.
II. Ebossar el projecte	Abans d'endegar el projecte els educadors han de reflexionar quina capacitat té el grup per emprendre un servei, quines oportunitats hi ha a l'entorn, quin profit en termes d' <i>aprenentatge</i> significatiu se'n podrien treure i quines possibilitats hi ha per fer participar l'alumnat en la detecció de les necessitats que donarien sentit al servei.

Etapas	Descripció
III. Establir relacions amb entitats socials	<p>La majoria dels projectes d'<i>aprenentatge servei</i> exigeixen que la institució educativa es vinculi amb alguna entitat social que li faciliti entrar en contacte amb la realitat en la qual es desenvoluparà el servei i una part de l'aprenentatge.</p> <p>L'oportunitat d'estar en un PEE és que aquesta xarxa de relació i coordinació ja existeix.</p>
IV. Planificació	<p>A l'hora de planificar és important fer partíceps els nois i noies; encara que es parteixi d'una definició prèvia de les característiques del projecte, cal deixar-hi prou espai lliure per poder-hi incorporar les seves propostes, personalitzant el projecte i afavorint la implicació de tothom.</p>
V. Execució	<p>Quan es passa a l'acció, els nois i noies apliquen en el servei allò que han après, practiquen la relació amb l'entorn i reflexionen sobre el que estan vivint, però executar el servei comporta també incorporar nous aprenentatges derivats de la mateixa acció.</p>
VI. Cloenda	<p>Aquesta etapa ha de recolzar-se en els espais de reflexió que s'hauran incorporat en les etapes anteriors i ha de constituir un autèntic balanç de l'experiència en les dues dimensions: la d'aprenentatge i la de servei.</p>
VII. Avaluació final	<p>Un cop tancat i avaluat el projecte amb el grup de nois i noies, els educadors han de destinar un temps a reflexionar sobre l'experiència viscuda, tenint en compte també altres valoracions complementàries a la pròpia.</p>

3.2.2 Com arrelar l'*aprenentatge servei* als centres?

La novetat de les experiències d'*aprenentatge servei* i la complexitat –que no dificultat– que suposa la seva posada en funcionament fa molt improbable que arribin a arrelar als centres educatius si no es compleixen determinades condicions que ho facin més fàcil.

Entre aquestes condicions destaquen: l'obtenció del reconeixement per part de l'equip directiu, la presència en el Projecte educatiu del centre i en el Projecte de convivència on queda recollida l'Educació per la ciutadania i l'encaix organitzatiu que en faciliti l'arrelament. Per tant, en aquest apartat comentarem aquestes i d'altres condicions que haurien de complir els centres per acollir, amb garanties d'èxit, les experiències d'*aprenentatge servei*.

3.2.2.1 Per què no tenim tantes experiències d'*aprenentatge servei* com voldríem?

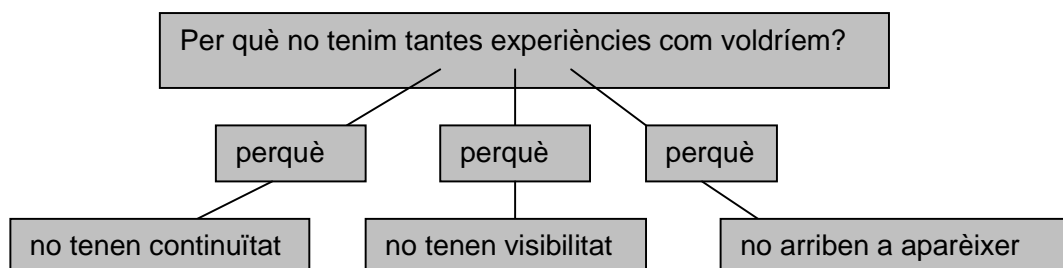
No és possible visitar centres i no trobar bones pràctiques educatives, però alhora ni tenim totes les que voldríem, ni tenen continuïtat totes les que comencen, ni sempre

se'ls dona la importància que mereixen.

Moltes experiències excel·lents per a la formació de l'alumnat no aconsegueixen mantenir-se d'un curs a l'altre. És un fet que es constata quan s'analitzen activitats d'*aprenentatge servei*, però que també s'observa amb altres propostes educatives. Per explicar aquesta ràpida desaparició hi ha raons diferents:

- Són tan complexes i difícils que no poden sostenir-se de cap manera i esdevenen úniques o no arriben a aparèixer.
- Tot i ser sostenibles, el professorat no les manté perquè un cop feta una activitat excepcional perd interès repetir-la i convertir-la en cultura de centre.
- Tampoc s'aconsegueix la continuïtat –malgrat la sostenibilitat de l'experiència i la voluntat del professorat– si el Projecte educatiu i l'organització del centre no en permeten l'arrelament.
- Altres vegades les propostes es repeteixen però queden aïllades i quasi marginals en el conjunt de la vida del centre. Aquest aïllament és degut a que el professorat que les lidera no vol o no pot aconseguir que tinguin rellevància pedagògica en el conjunt del centre o novament perquè la manca de projecte i de condicions organitzatives òptimes dilueixen l'experiència. Altres vegades perquè requereixen d'una dedicació que no tothom pot o vol assumir.

Moltes experiències excel·lents per a la formació de l'alumnat no aconsegueixen mantenir-se d'un curs a l'altre.

Tant si duren poc, queden en posició marginal o no arriben a aparèixer mai, sembla que els tres casos responen a un mateix diagnòstic: falta de reconeixement i de condicions organitzatives òptimes en el si del centre.

3.2.2.2 Com es planteja l'inici d'un projecte d'*aprenentatge servei* en els centres

En la mesura que realitzar projectes d'*aprenentatge servei* o d'altres de similars és una opció voluntària del professorat i dels centres, les condicions des de les quals sorgeix la iniciativa d'impulsar-los és un factor essencial en la seva consolidació.

D'acord amb les experiències considerades, a l'hora d'iniciar un projecte d'*aprenentatge servei*, des de la perspectiva d'organització de centre, s'han detectat tres models:

- *Projectes impulsats per una o algunes persones del claustre*, normalment per iniciativa pròpia i de manera voluntària. És la manera més habitual d'iniciar una experiència.
- *Projectes impulsats per la direcció del centre*, que decideix fer una aposta per a la seva implantació en tots els cursos que considera oportú i que per aconseguir-ho inverteix esforç i recursos.
- *Projectes impulsats per xarxes educatives on està involucrat el centre (xarxes intercentres, Plans educatius d'entorn...)* per donar resposta a una necessitat global l'entorn.

En el segon i tercer cas, les dificultats de sostenibilitat del projecte solen resoldre's més fàcilment a causa de l'impuls que aporta la direcció, que garanteix tant la presència en el Projecte educatiu del centre com la disposició de recursos i condicions organitzatives òptimes. En el tercer cas s'afegeix el suport organitzatiu de les xarxes que han fet la demanda.

En canvi, els projectes iniciats per una o algunes persones de manera voluntària i per iniciativa pròpia mereixen una atenció especial perquè són la manera més habitual de començar i perquè tenen un risc més alt de no ser perdurables. Els passos que es consideren òptims per fer que aquests tipus de projectes arrelin són igualment aplicables sigui quina sigui la manera com s'han iniciat.

3.2.2.3 Passos per arrelar l'*aprenentatge servei* al centre

Per iniciar un projecte d'*aprenentatge servei* i aconseguir que arreli al centre i sigui sostenible, és necessari assegurar les condicions següents:

Accions per arrelar un projecte d'*aprenentatge servei*

- Reconeixement de l'equip directiu
- Incorporació al Projecte educatiu del centre
- Incorporació al Projecte de convivència
- Vinculació a un espai curricular
- Disponibilitat d'instàncies de programació i coordinació
- Institució d'una funció de lideratge i referència
- Disponibilitat de recursos i organitzar-los
- Comptar amb la complicitat i suport dels agents de l'entorn implicat
- En el cas d'haver-hi PEE, coordinació amb el Pla.

Reconeixement de l'equip directiu

Hi ha un ampli acord en pensar que per aconseguir que les experiències d'*aprenentatge servei* arrelin en la

cultura del centre i evitar que siguin fets puntuals i dependents de la dedicació de la persona impulsora, cal aconseguir el suport explícit i actiu dels diferents equips docents i de l'equip directiu. Per tant, el primer pas de tot projecte ha de ser aconseguir aquest reconeixement.

A més de la coincidència de criteris pedagògics amb les persones que impulsen les experiències, els equips directius estan més inclinats a donar suport a projectes especials si: a) tenen un clar aixopluc legal; b) estan ben vistos socialment; c) pensen que poden comptar amb un acord ampli del claustre i d) poden ajudar a donar una visió positiva del centre educatiu.

Incorporació al Projecte educatiu del centre

El suport de l'equip directiu, amb l'acord del claustre de professorat, pot ser la porta d'entrada perquè els projectes d'*aprenentatge servei* es converteixin en una nota d'identitat pedagògica del centre i entrin a formar part del seu Projecte educatiu. Per normativa, el Projecte de convivència i els objectius de l'educació pel desenvolupament personal i la ciutadania han de formar part del Projecte educatiu del centre. Els valors que es treballen en les diferents matèries i la tutoria, així com en la resta d'activitats, han de tenir coherència amb aquests documents marc.

El valor formatiu que la comunitat educativa dóna a una proposta pedagògica requereix que en un moment o altre acabi entrant a formar part del seu Projecte de convivència i Projecte educatiu de centre. És a dir, que sigui elaborat i assumit com una proposta important per a la formació de l'alumnat:

- Primer, amb la participació de totes les instàncies que contribuiran a incrementar el suport del projecte. Donar la paraula al Consell escolar, al Claustre, a l'AMPA i al Consell de delegats o a les instàncies de participació que cada centre tingui reconegudes és una condició de l'arrelament de les experiències d'*aprenentatge servei*.
- Posteriorment, l'aprovació per part del Consell escolar d'incloure l'experiència d'*aprenentatge servei* en el Projecte educatiu de centre li donarà continuïtat i obligarà el centre a fer l'esforç d'oferir-lo al seu alumnat de manera continuada.
- En el cas que el centre pertanyi a una xarxa educativa, com el Pla educatiu d'entorn, cercar la implicació de l'entorn.

A més, a partir del moment en què les experiències d'*aprenentatge servei* formen part del Projecte educatiu de centre serà possible informar les famílies d'aquest tret educatiu del centre. La convicció que manifesti el centre ajudarà les famílies a reconèixer el valor formatiu per als seus fills i filles d'una proposta d'aquesta naturalesa.

Per últim, la presència de les propostes d'*aprenentatge servei* en el Projecte de convivència i Projecte educatiu de centre facilitarà la seva concreció en el Pla anual de centre, els Plans d'acció tutorial, en la programació dels departaments i equips docents o en altres espais de planificació.

Incorporació al Projecte de convivència del disseny de l'àrea per al desenvolupament personal i la ciutadania.

En la mesura en què els centres coordinin les diferents accions que ja fan –sovint cal redescobrir-les– i pensin les que haurien de fer per tal de completar el Projecte de convivència de centre i incloure-hi tot allò pensat per treballar l'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania, es fa necessària una alineació dels objectius i accions dels projectes d'*aprenentatge servei* amb el Projecte de convivència. Aquest recull les aportacions que des del currículum, les tutories, els diferents programes (mediació, competència social..) o la dinàmica del centre, es fan vers l'educació i la gestió positiva dels conflictes. Un cop ja està incorporat el projecte *aprenentatge servei* al Projecte de convivència i en la mesura que aquest forma part del Projecte educatiu de centre, l'alineació amb ell i la coherència entre les diferents accions és implícita.

Vinculació a un espai curricular

Tant si es parteix d'un reconeixement de les experiències en el Projecte educatiu de centre i en altres documents de planificació curricular, com si no s'ha assolit encara aquest nivell d'incorporació al centre, cal ubicar les experiències d'*aprenentatge servei* en algun espai curricular.

Hi ha un acord generalitzat en constatar la necessitat d'ancorar els projectes d'*aprenentatge servei* en algun espai escolar precís, específic o de caire més transversal, si es vol que tinguin continuïtat i es vinculin correctament amb els objectius i continguts curriculars.

Els projectes d'*aprenentatge servei* vistos com a pràctiques de ciutadania són idonis per ubicar-los en la matèria d'Educació per a la ciutadania però, en la mesura que són part d'un projecte global de centre, és possible imaginar-los en altres espais.

Espais curriculars on poden ubicar-se experiències d'*aprenentatge servei*

▪ L'Educació per a la ciutadania i drets humans i l'Educació èticocívica ▪ La tutoria ▪ Les matèries optatives ▪ Els treballs de síntesi ▪ El projecte de recerca⁷	▪ El treball per projectes i interdisciplinaris ▪ Religió i activitats alternatives ▪ “Les setmanes de...” ▪ En qualsevol altra matèria ▪ Les colònies o sortides ▪ Ubicar-les al marge de les matèries

Es detecten diferents possibilitats per ubicar els projectes d'*aprenentatge servei*, d'entre les quals els centres en podrien escollir alguna o idear-ne de noves. No es tracta d'imposar-ne una en exclusiva.

⁷ Per a la seva aplicació en el treball de recerca de Batxillerat podeu consultar la Llicència d'estudis de Joan Brussosa i Bassas (2008/09) "Aprenentatge Servei en l'educació secundària, Aplicacions d'APS en el treball de recerca de batxillerat,."

Algunes de les opcions anteriors, com en el cas de l'Educació per a la ciutadania o de les matèries optatives, permeten concentrar les hores en un trimestre i col·locar-les, per exemple, a la tarda. D'aquesta manera es guanya un espai ampli per realitzar les activitats de servei, que sovint és difícil situar en el marc de l'horari lectiu habitual del centre.

També es pot fer que un sol professor/a sumi el temps de dues matèries per facilitar la realització d'un projecte d'*aprenentatge servei*: tutoria+Educació per a la ciutadania, Ciències socials+Educació per a la ciutadania, etc. Les experiències d'*aprenentatge servei* poden dur-se a terme dins de l'horari escolar, fora de l'horari, o bé una part dins l'horari i una altra fora. Dins de la seva autonomia curricular i organitzativa, els centres poden valorar les diverses opcions possibles.

Disponibilitat d'instàncies de programació i coordinació

Comptar amb espais i temps de programació i coordinació és una de les condicions que es consideren importants per arrelar les experiències d'*aprenentatge servei* i per lligar-les a la resta de propostes orientades al Desenvolupament personal i l'Educació per a la ciutadania.

Es detecta una opinió coincident quant a la necessitat de programar i coordinar les propostes i el professorat implicat en les accions que tenen a veure amb el Desenvolupament personal i la ciutadania. També hi ha coincidència a detectar en l'actualitat una baixa programació i coordinació d'aquests aspectes bàsics per a la formació correcta de l'alumnat.

Es proposa una millora de la coordinació de la feina de la tutoria, del professorat d'Educació per a la ciutadania, del professorat que de manera transversal considera temes de valors, dels projectes d'*aprenentatge servei*, d'altres projectes –com ara la mediació, l'acollida, escoles verdes, etc.–,

Per fer-ho possible sembla convenient institucionalitzar un espai i disposar d'un temps de trobada, programació, coordinació, impuls i avaluació. Aquest espai podria ser, per coincidència d'objectius, la Comissió de convivència, on la seva vessant activa i preventiva de l'Educació per a la convivència ha de plantejar i desenvolupar mesures com aquesta.

Cal que la Comissió de convivència del centre sigui un espai on reflexionar i preparar accions *per a l'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania* que plasmi la cultura cívica del centre i de l'entorn per impulsar el desenvolupament personal, l'educació per a la ciutadania, l'educació en valors, l'*aprenentatge servei*, l'acollida, la participació, etc.

Caldria, però, que aquest tipus de reunió no aplegui un nombre gaire alt de persones ni sigui gaire freqüent. Han de ser possibles des del punt de vista d'horari, operatives des del punt de vista del debat i la programació i s'han de completar amb la necessària transmissió de la informació a tots els grups implicats.

Pel que fa a aquesta darrera condició, caldrà destinar temps de les reunions d'equips docents, de tutors i de departaments per pensar com contribueixen des de la seva posició a l'aplicació del projecte.

Institució d'una funció de lideratge i referència

Les tasques relacionades amb l'Educació per la convivència i en concret per a *l'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania* no són exclusives de ningú: són una tasca compartida i distribuïda. Malgrat tot, sembla molt convenient que es defineixi una funció personal de lideratge i de referència en aquests temes, una persona que coordini i lideri el professorat implicat i que condueixi la programació i aplicació d'aquestes activitats.

Per als projectes d'*aprenentatge servei* aquesta funció de lideratge és molt important. En el marc dels Plans educatius d'entorn, l'existència d'un grup de treball o comissió específica pot ser l'espai idoni des d'on exercir aquest lideratge.

Disponibilitat de recursos i organitzar-los

No resulta fàcil realitzar projectes de centre i activitats d'*aprenentatge servei* sense un cost addicional. Calen recursos personals i flexibilitat per poder disposar d'aquests recursos de manera adequada a les necessitats de cada situació i proposta.

Cada centre haurà d'organitzar els recursos disponibles per realitzar de la millor manera les experiències d'*aprenentatge servei* que hagi previst. Caldrà tenir presents temes com els següents:

- *Nombre d'alumnes* que faciliten la posada en funcionament d'aquestes activitats. En molts casos els projectes d'*aprenentatge servei* demanen el desdoblament dels grups per aconseguir treballar amb un nombre reduït d'alumnes.
- Determinar en *quins cursos* es fan experiències d'*aprenentatge servei* i *quantes oportunitats* s'ofereixen a l'alumnat durant l'escolarització.
- Buscar *mitjans per difondre i fer visibles les experiències* i agrair-ne la realització. Fer-les visibles en tant que són un important actiu pedagògic dels centres, que han d'aconseguir la complicitat dels pares i que són una oportunitat per generar autoestima en l'alumnat. Així mateix, poden convertir-se en oportunitats per agrair a entitats del territori i a altres instàncies la seva contribució.
- Realitzar els processos i papers adients per saber i tenir en ordre els *aspectes legals*.

Comptar amb la complicitat i suport dels agents de l'entorn implicat

El tipus de col·laboració que s'estableixi entre el centre i les entitats del territori per poder desenvolupar els projectes és un aspecte clau en la seva perdurabilitat i en les possibilitats d'oferir noves oportunitats.

En el cas d'haver-hi PEE, coordinació amb el Pla

En el cas d'existir Pla educatiu d'entorn i que la proposta d'*aprenentatge servei* no hagi nascut coordinada des d'un principi amb la xarxa, és important que s'hi vinculi. Si existeix un grup de treball o comissió impulsora de l'*aprenentatge servei* en el marc del PEE, el professorat que tingui iniciativa per desenvolupar un projecte d'*aprenentatge servei* trobarà en aquest entorn el suport i assessorament necessari, i podrà, alhora, fer-hi aportacions. En el cas que no existeixi encara cap grup de treball que reflexioni sobre l'*aprenentatge i servei*, la iniciativa d'un centre en pot ser l'origen, o, si més no, l'estructura organitzativa del PEE pot facilitar la coordinació, desenvolupament, valoració i difusió.

3.2.3 El currículum de ciutadania i la programació d'*aprenentatge servei*

Aquest document inclou la presentació d'un llistat d'objectius i continguts de l'assignatura Desenvolupament personal i educació per a la ciutadania i els relaciona amb exemples pràctics de projectes d'*aprenentatge i servei*. La presentació d'aquesta guia metodològica es fa en dos formats:

1. Partint d'un projecte d'*aprenentatge servei* dissenyat expressament per ser treballat per alumnes de 3r d'ESO a l'àrea de Desenvolupament personal i educació per a la ciutadania. (Annex 1)
2. Relacionant diversos projectes amb el currículum de Ciutadania. Aquests projectes s'han desenvolupat des de diferents matèries, però tracten objectius i conceptes propis del currículum de Ciutadania. En aquest format es presenta la programació de 3r d'ESO i la de 6è de primària (Annex 2) i (Annex 3)

4. Centre i entorn: l'aprenentatge servei en els Plans educatius d'entorn

4.1. La necessitat de partenariat

Existeixen a Catalunya bons projectes *aprenentatge servei* que es generen, es desenvolupen i es tanquen dintre del mateix centre educatiu, sense que això sigui un impediment per considerar-los bones pràctiques d'*aprenentatge servei* d'alt valor educatiu. Per exemple, les experiències excel·lents en què els nois i noies més grans del centre es preparen per explicar contes als infants més petits, o per ensenyar-los jocs al pati, per fer de companys guia, etc.

Ara bé, quan l'*aprenentatge servei* dona resposta a una necessitat comunitària compta amb un valor afegit: reforça el sentit de pertinença a la comunitat (barri, municipi, país) i promou el compromís cívic, apropa els infants i joves a la realitat que els envolta i els dóna l'oportunitat de contribuir a les solucions. D'altra banda, l'*aprenentatge servei* permet incrementar la bossa de capital social i el teixit associatiu d'un territori.

Tots els projectes d'*aprenentatge servei* que es plantegen incidir directament en la comunitat necessitaran un mínim de relació i complicitat amb les entitats de l'entorn. No seria raonable planificar una intervenció en el parc o jardí pròxim al centre sense comptar amb els responsables municipals d'aquest servei públic; com tampoc ho seria programar un concert a un casal d'avis sense posar-se d'acord amb aquesta institució.

Però més enllà de raons d'estricta sentit comú, treballar amb partenariat aporta altres beneficis com enfortir la xarxa ciutadana pel fet de coordinar el centre educatiu amb altres agents del territori, aprofitar el potencial dels projectes, entitats i iniciatives que ja existeixen en els barris i fer possible que el servei doni resposta a necessitats comunitàries.

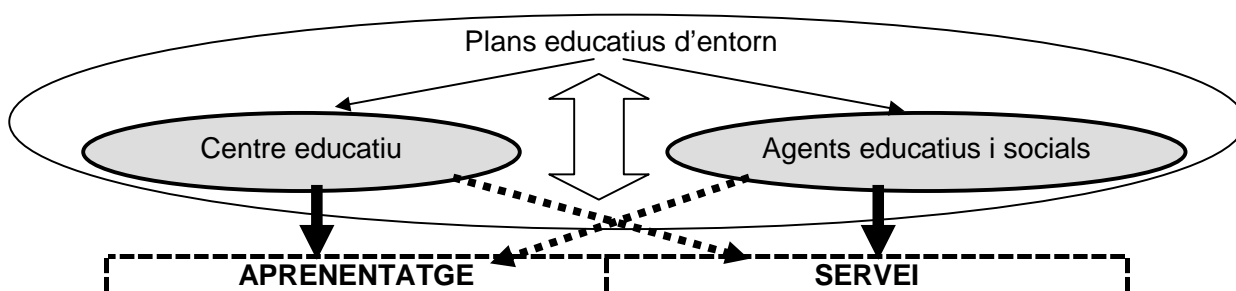
Amb els agents educatius i socials, el centre educatiu pot impulsar projectes d'*aprenentatge servei* en una situació d'equiparació, fent cada part "el que li toca" d'acord amb les competències.

- el centre educatiu, que pot aportar més quant a la *definició dels aprenentatges* que han d'assolir els nois i noies i possiblement una mica menys quant al servei que és socialment necessari.
- els agents educatius i socials, que poden aportar més quant a la *definició del servei* socialment necessari i possiblement una mica menys quant als aprenentatges que cal assolir.
-
- La plataforma comunitària en cas d'existir, pot aportar una estructura organitzativa per facilitar la gestió de l'*aprenentatge servei*

A més de tots aquests avantatges, en els projectes *aprenentatge servei* els centres educatius poden treure un profit tangible del partenariat per diverses raons:

- Perquè coordinar-se i compartir responsabilitats educatives és bàsic en els paràmetres del segle XXI, en què ja no es pot entendre el fet educatiu si no és immers en el treball i l'aprenentatge en xarxa
- Perquè treballar amb partenariat facilita el coneixement directe dels serveis educatius i no educatius del territori, fet que facilita un millor aprofitament dels recursos existents i una línia de treball coherent.
- Perquè facilita la continuïtat i coherència educativa entre els diferents moments i espais educatius.
- Perquè reflexionar sobre la pràctica afavoreix l'aprenentatge cognitiu i l'èxit educatiu (veure pàgina 12 i 13).
- Perquè augmenta la motivació i millora els valors dels estudiants pel fet de posar-los en contacte amb models positius de joves compromesos, o persones adultes, i amb projectes socials-culturals útils i interessants.
- Perquè millora la visibilitat, la imatge institucional i l'impacte social del centre educatiu a la població, ja que difon al barri la seva cultura educativa.

Partirem, doncs, de la base que el projecte de servei realitzat en cooperació amb altres institucions i entitats sempre serà més ric: entitats ètiques, sociosanitàries, culturals, d'educació en el temps lliure, ecologistes, etcètera, i que aportarà valors afegits

4.2 Tipus de partenariat per als projectes *aprenentatge servei*

L'establiment de relacions de partenariat o treball en xarxa per dur a terme projectes *aprenentatge servei* demana que el centre educatiu tingui identificats els agents educatius i socials de l'entorn amb què pot treballar. El nostre país és ric tant en teixit associatiu divers com en propostes educatives municipals. En el marc actual dels Plans educatius d'entorn, existeix una estructura participativa que posa en valor la xarxa i fa visibles multitud d'agents educatius de diversa condició, això permet, a més, plantejar serveis que donin resposta a necessitats comunitàries.

Podríem classificar els agents educatius i socials i els propis projectes de moltes maneres. A efectes pràctics, el que és important és identificar-los des d'alguns aspectes que poden resultar claus a efectes d'organització i planificació:

- per la tipologia d'organització (al quadre següent se'n fa una classificació i es donen alguns exemples)
- per l'àmbit d'acció on actua, (se n'esmenten alguns al quadre)
- per la tipologia de servei que ofereix o possibilita (se n'esmenten alguns al quadre)
- per les hores i calendari en què permet la pràctica, i la periodicitat d'aquesta (se n'esmenten alguns al quadre)
- per la tipologia de relació a establir-hi (desenvolupat al següent apartat sobre els graus de relació amb el partenariat)

Per tipologia d'organització (exemples variables)	
Associacions juvenils d'educació en el lleure	Centres i clubs d'esplai, Agrupaments escoltes, caus, Casals i associacions de joves
<p>Associacions, entitats socials i ONG basades en el voluntariat, o professionalitzades</p> <p>➤ que disposen com a màxim d'un suport professionalitzat de tipus administratiu o tècnic especialitzat</p> <p>➤ que disposen d'estructura professional o semi professional, i ofereixen serveis regularitzats</p>	<p>Associacions de veïns Grups de teatre Associacions de mares i pares Associacions de defensa dels drets humans i de solidaritat Grups de cultura popular Centres excursionistes Corals, grups de música Entitats culturals, literàries .../...</p> <p>Casals i Residències de gent gran Centres i Fundacions socioculturals Centres i escoles esportives Serveis de lleure educatiu setmanal, centres oberts, centres especialitzats Centres per a persones amb discapacitat</p>
<p>Institucions públiques</p> <p>Serveis Públics</p>	<p>Museus, biblioteques, ludoteques Mitjans de comunicació (ràdio, TV, premsa) Equipaments culturals i socials Biblioteques públiques Teatres municipals Zoològic Parcs i Jardins Serveis socials del barri Programes educatius de diferents departaments de l'Administració pública Centres de Salut Organismes governamentals, (regidories locals, consorcis, conselleries, secretaries, diputacions, consells comarcals...) Programes interdepartamentals, comarcals, europeus...</p>

Per tipologia d'organització (exemples variables)	
Empreses privades	<p>Les empreses privades de caràcter local poden estar interessades a donar suport a determinats projectes dels centres educatius.</p> <p>De vegades aquests projectes tenen a veure amb l'objecte de l'empresa, però altres vegades l'interès per part d'aquesta rau en incidir en l'entorn i obtenir una altra visió.</p>

EXEMPLES DIVERSOS DE TIPOLOGIA D'ORGANITZACIÓ

<p>Apropa't als parcs L'Institut Municipal de Barcelona i Parcs i Jardins conviden els centres educatius de primària i secundària a participar en aquest projecte, que consisteix a conèixer en profunditat un parc de la ciutat: vegetació, infraestructures, manteniment, usos, costos... i comprometre's a desenvolupar una acció de conservació, millora o difusió.</p>	<p>Projecte Xarxa Aquest projecte promogut per la Fundació Universitària Martí i L'Humà consisteix en diverses experiències d'aprenentatge servei amb el suport de tecnologies digitals que es porten a terme en 8 centres educatius del Vallès Oriental i sud d'Osona. Tres empreses de la zona: Estabanell Energia, KH Lloreda i Sagalés donen suport econòmic per fer-lo possible.</p>	<p>Recuperació de la Bassa del Canal: Alumnes de secundària de l'Escola Povill d'Olesa de Montserrat, en analitzar el deteriorament ambiental del seu territori, decideixen contribuir netejant i arranjant un indret de valor ecològic, en col·laboració amb l'Associació Hàbitat, una entitat que promou l'apadrinament de zones naturals a través del "Projecte Rius".</p>
--	--	--

Per àmbit d'acció en el que actúa
Cultural – sociocultural - ... Social – Ajuda mútua – Relació intergeneracional... Sanitari Assistencial Educatiu – Socioeducatiu Medi ambiental De defensa dels Drets Humans De cooperatiu internacional
Per tipologia de servei que ofereixen i/o possibiliten
Campanyes de sensibilització Compartir-transmetre coneixements (tasques de formació) Suport a la feina dels voluntaris Acció directa amb responsabilitat .../...

Per les hores/calendari què permet la pràctica i la periodicitat d'aquesta
Horari lectiu dins el calendari escolar Horari no lectiu dins del calendari escolar Horari no lectiu fora del calendari escolar Accions concentrades en un període (trimestre...) Accions regulars al llarg de tot el curs

Els tipus de partenariat segons la tipologia de relació

Per tipologia de relació a establir-hi
Definició consensuada del projecte des de l'àmbit comunitari (visió conjunta i intervenció diversa d'agents)
El centre educatiu i l'entitat dissenyen i apliquen conjuntament el projecte <i>aprenentatge servei</i>
L'entitat social proposa el projecte <i>aprenentatge servei</i> i el centre s'hi implica activament
El centre educatiu proposa un projecte <i>aprenentatge servei</i> i l'entitat s'hi implica activament

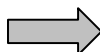
EXEMPLES DE TIPOLOGIA DE RELACIÓ A ESTABLIR-HI

1. El projecte d'aprenentatge servei es dissenya des d'un àmbit comunitari

La comissió d'un Pla educatiu d'entorn on hi ha directament implicats agents de diversos centres i serveis educatius, entitats, famílies etc, preocupats per un àmbit temàtic, planifiquen conjuntament un projecte d'*aprenentatge servei* que donarà satisfacció a les necessitats detectades pel Pla educatiu d'entorn en relació a les prioritats comunitàries, que inclouen les necessitats i prioritats de cadascuna de les parts.

O bé com a comissió fa una proposta per incentivar la planificació d'un projecte.

La idea del projecte pot sorgir també de la xarxa d'una forma més informal, i encaixar-se en el projecte del Pla educatiu d'entorn, que l'assumeix i li fa de paraigua.

Un exemple:

"Expliquem contes del país on vam néixer"

El Pla educatiu d'entorn de La Pau, a Badalona, planifica una acció conjunta al voltant dels contes, entre els centres de secundària de la zona, (Institut Ventura Gassol, Institut Pau Casals, CC Jesús Maria), la biblioteca pública i l'entitat d'àmbit ciutat Espai Jove de Converses Interculturals. La necessitat detectada inicialment és la manca de programació regular de l'Hora del Conte a la biblioteca pública del barri i el poc nombre d'infants que gaudeixen d'aquest important recurs per al foment de l'hàbit lector. L'entitat Espai Jove de Converses Interculturals, que té un programa de promoció de Contacontes entre joves nouvinguts, ofereix col·laboració als centres educatius per formar Contacontes de secundària, que aprèn tècniques expressives i consolida l'ús de la llengua catalana fent de narradors a la biblioteca pública en horari no lectiu.

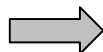
Un altre exemple:

"Projecte Cicerone"

Els quatre Plans educatius d'entorn de l'Hospitalet de Llobregat desenvolupen un projecte d'acollida municipal per fer conèixer la ciutat a les famílies nouvingudes. Els joves que fa més temps que viuen al municipi - o que hi han nascut - es formen com a guies i fan efectiva la col·laboració en el servei.

2. El centre i l'entitat dissenyen i apliquen conjuntament el projecte

El centre educatiu i l'entitat social imaginem i planifiquen conjuntament un projecte d'*aprenentatge servei* que donarà satisfacció a les necessitats i prioritats de cadascuna de les parts.

"El monogràfic del bombardeig"

L'Institut Antoni Cumella i el Club Sant Jordi de Granollers planifiquen i porten a terme conjuntament un projecte d'*aprenentatge servei* en el qual els joves de l'institut i els jubilats elaboren una revista monogràfica sobre l'aniversari del bombardeig de la ciutat, per difondre entre la població aquesta etapa de la història de la ciutat.

3. L'entitat proposa el projecte i el centre s'hi implica

El centre educatiu s'implica activament en el projecte d'*aprenentatge servei* dissenyat per una entitat social, *fent-lo seu*, perquè considera que respon a les necessitats educatives dels alumnes i encaixa amb el projecte educatiu de centre.

La Campanya del Banc de Sang

Nois i noies de l'Institut Vila de Gràcia col·laboren activament en la campanya de donació al seu barri en el marc del projecte d'*aprenentatge servei* proposat pel Banc de Sang (Departament de Salut). Prèviament, en les assignatures de Ciències socials i Educació per a la ciutadania, adquireixen coneixements relatius a la sang, se sensibilitzen vers la problemàtica de la donació i exerciten habilitats comunicatives d'organització de campanyes cíviques.

4. El centre proposa el projecte i l'entitat s'hi implica

El centre educatiu, a partir de la necessitat expressada per una entitat social, dissenya el projecte d'*aprenentatge servei* coherent amb les seves necessitats educatives, que donarà satisfacció, al mateix temps, a les necessitats i prioritats de l'entitat.

L'Aprenentatge Solidari:

A partir d'una demanda que reben de Càritas, l'Escola Solc Nou crea un projecte *aprenentatge servei* en el qual els alumnes del CFM Tècnic en Cures Auxiliars d'Infermeria organitzen un Taller de Cura de l'Ancià amb persones immigrants novingudes que volen treballar com a *cuidadores domicil·làries*, i d'aquesta manera els/les alumnes reforcen els seus coneixements, habilitats, actituds i valors.

4.3 Graus de relació amb el partenariat

Cercar la continuïtat i la coherència educativa significa, sobretot, mantenir una concordança entre els diferents projectes i les diferents accions educatives d'un territori. En aquest sentit, cal mantenir alineats els objectius del Pla educatiu d'entorn amb els del Projecte educatiu de ciutat i articular coordinacions amb els diferents Plans presents en el territori com: Plans de desenvolupament comunitari, Plans d'integració, els que provenen de la Llei de barris ... Així mateix, els Projectes educatius de cada centre educatiu també han d'alinear els seus objectius amb els del Pla educatiu d'entorn al qual pertanyen.

Aquest context de cooperació entre els agents participants no és possible si no som capaços de passar dels interessos particulars als interessos col·lectius i compartits, de crear espais de reflexió comunitària i d'aprenentatge dialògic amb una actitud oberta, crítica i autocrítica.

En aquest sentit, el Pla educatiu d'entorn ha de ser el resultat d'una nova manera de fer, una nova cultura organitzativa i metodològica que posa la interrelació comunitària en el nucli del seu saber fer. El Pla educatiu d'entorn ha de ser un projecte que transformi la manera d'entendre el fet educatiu i generi una dinàmica d'interacció i d'aprenentatge col·lectiva. Una nova cultura que podem anomenar d'*aprenentatge en xarxa*.

4.3.1 Coordinar-se amb els agents educatius i socials del territori

Si bé el marc idoni de desenvolupament d'un projecte d'ApS seria una xarxa d'aprenentatge comunitària, on els agents educatius que formen el partenariat compartissin un projecte comú, aquesta no és la realitat més freqüent. El grau de partenariat varia segons les condicions contextuais.

Fita número 1: Informació

Sorprenentment, l'escola sovint desconeix el programa d'activitats de les entitats socials del barri i a aquestes no sempre se'ls acut donar-lo a conèixer de manera específica als equips docents de les escoles i instituts del barri, d'una manera una mica més profunda que simplement penjant un cartell o distribuint uns fullets. D'altra banda, les entitats necessiten un mínim d'informació sobre els infants i joves i el seu procés educatiu, així com conèixer les preocupacions dels mestres sobre el tema .

El primer pas, doncs, és que el centre educatiu s'asseguri que disposa d'informació significativa sobre les entitats del barri, i alhora que estigui obert a informar aquestes entitats sobre el Projecte educatiu de centre i altres característiques rellevants. Els Plans educatius en general posseeixen una anàlisi dels recursos existents al territori. D'altra banda, l'existència d'una estructura participativa que fa visibles tots els agents educatius de la zona facilita espais de treball comú i possibilita aquesta informació mútua.

Fita número 2: Reconeixement

L'escola ja té legitimitat social, però moltes de les entitats socials, no disposen d'aquest reconeixement. Compartir les programacions educatives - quan les entitats en tenen - i obrir-les a la incorporació d'idees, orientacions i valoracions per part d'altres agents educatius del territori és un enriquiment mutu.

Aquest segon pas demana que el centre educatiu valori les actuacions de les entitats socials i viceversa, i ambdós estiguin disposats a compartir aquestes reflexions com a pas important per anar construint una mateixa cultura pedagògica.

Fita número 3: Consideració

Valorar la tasca educativa mútua comporta posar atenció i sensibilitat en aspectes de planificació de calendari que, a nivell local, de barri, són molt importants per no perjudicar-se els uns als altres. En l'organització d'activitats adreçades a un mateix públic, aquest aspecte és fonamental. Per exemple, procurar que no coincideixin les dates en què l'institut organitza unes convivències escolars amb les dates en què les entitats socials celebren una campanya o acte extraordinari, o procurar que no es programin actes adreçats a famílies el mateix dia en què hi ha la celebració d'efemèrides socials.

En la mesura en que es treballa en xarxa, en que s'enforteix la informació i reconeixement mutus, es va fent més fàcil aquest nivell de consideració a l'hora de planificar. També es fa possible la planificació conjunta i l'encaix de les iniciatives. Per exemple en l'organització d'una setmana cultural, una activitats esportiva comunitària, etc.

El tercer pas és, doncs, acostumar-se a actuar comptant que existeixen iniciatives i actuacions diverses al territori que cal tenir en compte i amb les quals pot ser necessari coordinar-se.

Fita número 4: suport mutu

Si des de l'educació formal es creu educativament interessant el pla d'activitats de les entitats socials del barri, pot ajudar a divulgar-lo entre l'alumnat i les famílies, perquè el màxim d'estudiants hi participin. L'opinió dels docents és un referent dins la comunitat educativa. Així mateix, les entitats poden ajudar a promoure els projectes d'*aprenentatge servei*. Per exemple, convidant les entitats del barri perquè expliquin els seus projectes d'*aprenentatge servei* en una reunió de pares i mares.

Fita número 5: difusió i perdurabilitat de la vinculació

Un cop s'han assolit aquestes primeres fites, és fàcil establir algun petit vincle. Per exemple, el professorat pot demanar als nois i noies alguna elaboració o alguna col·laboració per a la revista de l'escola sobre l'experiència viscuda a l'entitat social, en la línia de reforçar el currículum o senzillament estimular la motivació de l'alumnat.

Fita número 6: tenir projecte comú

Construir plegats un projecte comú és el resultat d'un autèntic procés de treball i aprenentatge en xarxa. Aquest és un nivell de treball que es pot aconseguir fàcilment en una comissió temàtica del Pla educatiu d'entorn on agents diversos es troben per reflexionar plegats sobre un tema i per fer propostes d'intervenció.

El projecte comú i comunitari d'*aprenentatge servei* es dissenya des d'un àmbit comunitari on hi ha directament implicats agents de diversos centres educatius i entitats (Seria el cas d'una comissió temàtica o grup de treball del Pla educatiu d'entorn) L'existència d'una plataforma organitzativa en xarxa i d'una diagnosi de necessitats compartida pot ajudar a planificar accions d'*aprenentatge servei* amb una perspectiva global. El projecte dissenyat des d'una visió comunitària no necessàriament ha d'involucrar a tots els agents alhora (per exemple pot donar-se el cas que un projecte dissenyat comunitàriament es desenvolupi només en un centre i involucri una sola entitat o servei), però si calgués permetria aquesta amplitud. Pot arribar a ser un projecte identificatiu per aquella xarxa (barri, ciutat...) en què tot l'alumnat d'una mateixa franja d'edat hi està involucrat. Tanmateix, no necessàriament s'ha de posar en marxa al 100% des d'un inici. Sovint els projectes amb visió comunitària que involucren un gran nombre d'alumnat necessiten una primera fase d'aplicació experimental a petita escala, una segona de creixement i expansió i una tercera de consolidació i perdurabilitat.

4.3.2 Recomanacions per treballar amb partenariat en projectes *aprenentatge servei*

Per tal de convertir el treball i aprenentatge en xarxa en una experiència fèrtil i motivadora, cal tenir en compte els aspectes següents:

1. *Tenir temps per al coneixement mutu.* Conèixer quines són les necessitats i prioritats de les entitats i veure quin pot ser el terreny comú amb el centre educatiu. Quan existeixi treball comunitari, en el marc dels Plans educatius d'entorn, per exemple, aquest coneixement mutu i detecció de necessitats es farà d'una forma molt més àgil des d'alguna comissió o grup de treball.
2. *Aprendre a coordinar-se.* Tenir l'experiència prèvia d'haver-se reconegut, donat suport, establert alguna petita vinculació.
3. *Connectar amb els interlocutors adients en les entitats socials.* Detectar qui assumeix el lideratge del projecte *aprenentatge servei* en l'entitat i establir una bona comunicació.
4. *Començar per projectes aprenentatge servei petits i molt concrets.* Evitar la temptació de tirar endavant projectes ambiciosos i difícils, propis de quan es té més recorregut fet.
5. *Posar per escrit els acords previs.* Consensuar i registrar els acords, sobretot pel que fa a les qüestions organitzatives, econòmiques i de distribució de responsabilitats.
6. *Mantenir comunicació fluïda durant l'execució del servei,* perquè en l'aplicació pràctica poden sorgir imprevistos i dificultats.
7. *Registrar amb imatges el projecte en totes les seves etapes.* De cara a avaluar el projecte, compartir-lo i estabilitzar-lo, és important poder-lo explicar amb imatges.
8. *Fer una avaluació conjunta.* Compartir la valoració dels resultats acadèmics i dels resultats del servei també amb les persones destinatàries, alumnes i famílies.
9. *Sostenir els projectes.* Perquè siguin forts, de qualitat i que arribin a ser senyal d'identitat del centre educatiu o del Pla educatiu d'entorn, els projectes *aprenentatge servei* s'han de repetir i desplegar en el temps.
10. *Divulgar.* Si no es parla de l'experiència realitzada, al final és com si no existís. Difondre el projecte *aprenentatge servei* és una manera de consolidar també el treball en xarxa.

En cas que no hi hagi PEE

Els Plans educatius d'entorn poden ajudar a detectar les necessitats properes del territori que poden inspirar projectes d'*aprenentatge servei*, així com també poden contribuir a proporcionar les estructures i espais necessaris per tal que promoguin les propostes d'aprenentatge i de servei. En cas que no hi hagi un Pla educatiu d'entorn, caldria que al territori hi hagués un agent dinamitzador que assumís les virtuts educatives i de cohesió dels projectes d'*aprenentatge servei* i que n'assegurés la participació.

4.4 Tasques i actors per impulsar l'*aprenentatge servei* en un territori

Si s'identifiquen els agents nuclears del territori que tenen més capacitat de generar projectes d'*aprenentatge servei* trobem els centres educatius, les entitats socials i culturals i l'administració local. Però la intencionalitat i la complexitat dels projectes fa que sigui necessari un compromís de col·laboració dels diferents agents del territori.

El territori, aquí, es converteix en la plataforma i el context d'aquesta pràctica educativa comunitària on, a partir de les aliances, es creen un seguit de xarxes de col·laboració en què cadascú aporta però també rep beneficis.

La singularitat del territori, la diversitat, la identitat i la implicació de cada actor que hi participa, així com la dinàmica de cada xarxa, aporta unes característiques pròpies a cadascun dels projectes.

És difícil generalitzar sobre els agents i el compromís de cadascú, però el que es pot dir és que els objectius comuns haurien d'estar orientats per una cultura de la participació encaminada a la millora de l'educació i de la comunitat.

És aquí on apareix la dificultat d'aportar pautes generals per tal de desenvolupar projectes d'*aprenentatge servei*, però aquí mateix es troba també la necessitat d'establir algunes orientacions comunes que ajudin a iniciar i organitzar els elements bàsics a partir dels quals s'anirà construint el propi procés en cada territori. Els projectes pilot portats a terme a Sant Vicenç dels Horts i a l'Hospitalet de Llobregat validen les orientacions següents:

- Que els centres educatius es vagin obrint a l'entorn.
- Que es creï progressivament un sistema de relació entre centre i entorn.
- Que s'enforteixi el teixit associatiu.
- Que es treballi i s'apregui en xarxa.

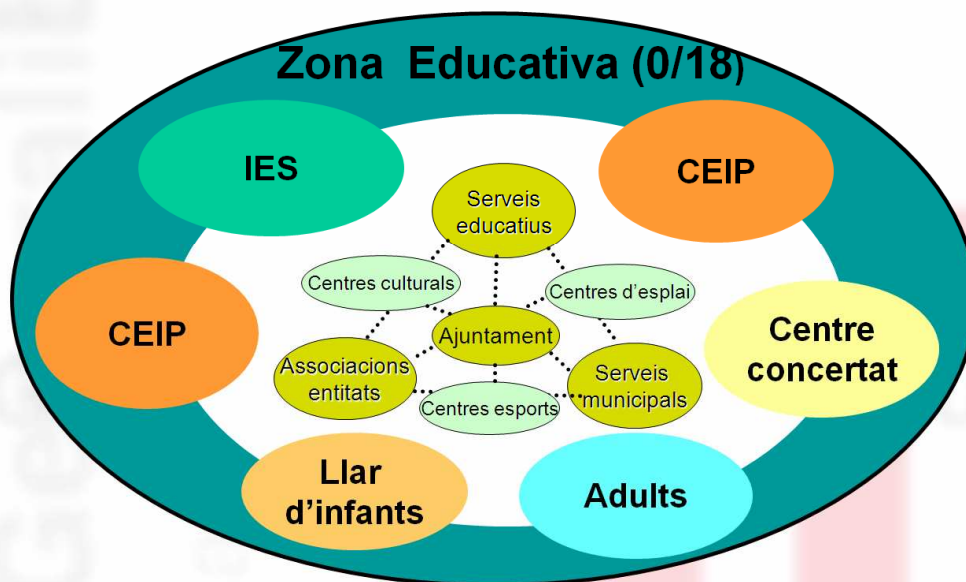
El fet que no hi hagi un PEE no ha de ser un handicap per portar a terme projectes *aprenentatge servei* en el territori; es tracta de fomentar, assessorar i donar suport a les iniciatives d'*aprenentatge servei* o properes que s'estiguin realitzant en centres educatius o entitats socials.

Això sempre és més fàcil si en el territori ja existeixen entitats amb experiències prèvies de projectes *aprenentatge servei* o de treball en xarxa. S'ha de tenir present que el treball en xarxa és fonamental per detectar les necessitats del territori sobre les quals es poden fonamentar els projectes. En tot cas, sempre és convenient que es creï, si no existeix, la figura del coordinador i dinamitzador territorial de projectes *aprenentatge servei*. En els projectes pilot desenvolupats a l'Hospitalet de Llobregat i Sant Vicenç dels Horts, l'enllaç entre les diferents entitats i centres educatius i el treball de coordinació s'ha emmarcat en una comissió o grup de treball del PEE, anomenat el seminari permanent d'*aprenentatge servei*.

En cas que no existeixi la plataforma cal buscar com dinamitzar la figura del referent.

Actors territorials que poden intervenir en els projectes *aprenentatge servei*.

Pla Educatiu d'Entorn

Professorat i professionals. És convenient que tinguin uns coneixements conceptuals i metodològics bàsics sobre l'*aprenentatge servei* així com també que vegin la relació entre aquest tipus de projectes i les activitats educatives quotidianes. Aquest fet, i el coneixement mínim de les característiques i necessitats del territori, els aportarà una capacitat d'elaborar projectes d'*aprenentatge servei* assumibles, senzills i viables i els farà competents per desenvolupar-los en els seus contextos. Serà necessari també que tinguin una predisposició al treball en xarxa. En els casos del professorat i professionals que no han rebut una formació específica però s'incorporen a projectes d'*aprenentatge servei* ja iniciats o projectes amb una metodologia propera a l'*aprenentatge servei* haurien de rebre alguna sessió bàsica conceptual i metodològica a començament de curs.

L'alumnat. És l'actor principal d'aquests projectes. En el desenvolupament dels projectes d'*aprenentatge servei* l'alumnat, i també la resta de persones implicades, desenvolupa una dimensió personal (aprenentatges, habilitats, actituds) i també una dimensió social amb el context (pertinença, respecte de l'entorn, compromís i ajut social, participació...). En aquest procés, els participants prenen consciència social i la seva implicació personal respon a objectius i implicacions col·lectives on ells poden oferir i donar un servei i no només rebre i, a més, aprenen continguts curriculars bàsics.

Professionals dels Serveis educatius. Aquests professionals tenen un paper fonamental en el desenvolupament dels projectes *aprenentatge servei*. Són coneixedors del territori i per la seva activitat professional tenen relacions freqüents amb els centres educatius i les entitats socials. És a dir, són actors amb un gran potencial difusor i

cohesionador dels projectes i poden contribuir a fer una bona diagnosi de les necessitats territorials.

Coordinadors territorials de projectes. La figura del coordinador de projectes d'*aprenentatge servei* en el territori és una figura que pot ajudar a facilitar l'organització dels projectes, el desenvolupament i la sostenibilitat en el temps i la seva extensió. És important que tinguin o adquireixin un bon coneixement de la xarxa i de les necessitats generals del territori.

Centres Educatius. Els centres educatius tenen un paper central en la generació de projectes *aprenentatge servei*. Es pot dir que tenen la capacitat de ser el motor territorial per fomentar els projectes. La seva funció educativa i la possibilitat de treballar amb diferents metodologies els situa en una situació privilegiada. El centre educatiu pot vincular els projectes *aprenentatge servei* directament a un marc general com és el seu Projecte educatiu, però també de forma parcial als diferents àmbits curriculars i als diferents aspectes organitzatius generals del centre o de l'aula. Però des de cadascun d'aquests àmbits d'actuació el centre educatiu té la possibilitat d'actuar i incidir en el seu context mitjançant la dimensió del servei dels seus projectes.

Un element que afavoreix molt que els centres potenciïn l'*aprenentatge servei* és que tinguin informació sobre el marc i les cobertures legals del desenvolupament dels projectes.

Per tal d'enfortir el lligam entre centre i entorn el més desitjable és la vinculació d'aquests projectes al Projecte educatiu de centre i que la comunitat educativa l'assumeixi. Una de les dificultats per portar a terme, mantenir i ampliar projectes d'*aprenentatge servei* en els centres educatius és l'estabilitat de les plantilles. Per això, i per la solidesa de les propostes, es recomana que el generador de projectes sigui un equip amb una mínima previsió d'estabilitat.

Entitats culturals i socials. Aquestes entitats són l'altre grup d'agents imprescindibles per portar a terme els projectes d'*aprenentatge servei*. Són per definició els companys dels centres educatius en els projectes, sense que això vulgui dir que no es puguin portar a terme projectes on tots dos col·lectius implicats siguin centres educatius o entitats socials que promouen entre elles un projecte. Formen part del seu context social i cultural i és important que siguin conscients que amb la seva participació poden incidir en la seva millora. Són molt diversos i cada territori presenta una oferta específica, però la seva identificació i representació és bàsica per formar una xarxa sòlida en el territori que en faciliti el desenvolupament.

Algunes d'aquestes entitats amb les quals es podrien associar els centres educatius s'han especificat a l'apartat 4.2.

Les entitats culturals i socials poden aportar informacions o detectar necessitats socials diferents o complementàries des de la seva activitat quotidiana. L'objectiu de la seva dedicació no és prioritàriament educativa i la seva activitat està orientada a donar un

Els punts de trobada de l'*aprenentatge servei* són necessaris per facilitar l'organització, difusió, gestió, coordinació i sostenibilitat dels projectes, i han de ser ben coneguts i visibles en l'àmbit educatiu, social i cultural de la localitat.

servei. En aquest sentit una de les accions fonamentals és evidenciar, amb exemples i si és possible amb algun referent proper, la dimensió educativa de la seva activitat. La seva principal dificultat per compartir projectes amb els centres educatius és la incompatibilitat d'horaris.

Punts de trobada. La complexitat dels projectes *aprenentatge servei* interpretada des de la seva gestió en el territori posa de manifest la necessitat d'uns punts de trobada que facilitin l'organització, la difusió, la gestió, la coordinació i la sostenibilitat dels projectes presents i futurs en el territori. Aquests punts de trobada poden ser un conjunt de recursos com llocs que siguin referents d'informació, persones dinamitzadores, espais virtuals, etc.. Sobretot, han de ser ben coneguts i visibles en l'àmbit educatiu, social i cultural de la localitat. Un bon espai pot ser la seu dels Serveis educatius dels diferents territoris.

4.5 Condicions per afavorir els projectes *aprenentatge servei* en el territori

Cal deixar clar que no es tracta de forçar la creació d'unes determinades condicions, ni de noves entitats, ni de nous instruments organitzatius. S'ha d'intentar estructurar la xarxa a partir dels agents i dels instruments ja existents al territori, que generalment són molts, i si és possible millorar-ho. En aquest sentit, les condicions que s'exposen a continuació volen servir com a referent d'allò que seria desitjable i cap a on s'hauria d'anar en el procés de millora de les condicions que afavoreixen aquests projectes. Els PEE aporten gran part d'aquests elements bàsics i afavoreixen aquestes condicions.

Seria convenient que en el territori existís una **xarxa d'agents** identificada que funcionés. Aquesta xarxa hauria de poder involucrar la comunitat en els projectes i, alhora, integrar els/les joves estudiants als barris. Per tant, vol dir que la xarxa d'agents ha de tenir un coneixement conceptual i metodològic mínim dels projectes d'*aprenentatge servei*.

Seria molt desitjable que hi haguessin entitats socials i/o educatives amb experiència prèvia de treball en xarxa, per tal que actuessin com a nusos d'estabilitat, fluïdesa de comunicació i d'acció..

Per facilitar aquesta tasca, caldria que en el territori hi hagués alguna *persona o persones reconegudes*, i si és possible amb l'assignació d'aquesta funció, amb capacitat de connectar agents del territori i coordinar les accions i projectes que sorgeixin. Un element clau en l'organització i manteniment d'aquestes xarxes seria la seva vinculació permanent als Plans educatius d'entorn.

De tota manera, sempre caldria una diagnosi que, d'una manera o altra, hauria de formar part de les fases o activitats que haurien de portar a terme cadascuna de les entitats implicades en un projecte concret i que aquestes necessitats siguin identificades o percebudes com a pròpies i reals pels implicats. D'altra banda, el procés de diagnosi hauria de ser sempre participatiu i aconseguir consens entre els col·lectius que han de decidir el projecte.

La metodologia dels projectes d'*aprenentatge servei* necessita un temps per anar calant en la comunitat educativa. Per això han de tenir una perspectiva de continuïtat tant per als participants com per a les institucions que han fet esforços de participació i innovació en la seva activitat.

Facilitaria molt la difusió i l'exemplificació de la metodologia poder trobar algunes **experiències de projectes d'aprenentatge servei desenvolupats o en procés**. Seria convenient, si és el cas, que la seva experiència estigués sistematitzada i fos consultable.

El fet que els projectes d'aprenentatge servei tinguin incidència fora dels centres educatius però alhora hi estiguin vinculats és un element de seguretat i de supervivència en la xarxa. Per a més garantia i per assolir tot el potencial d'aquests projectes, cal que els projectes aportin un **suport institucional i una vinculació al Projecte de centre**, i d'altra banda que el motor dels projectes sigui un equip i no només una persona.

Fer coincidir activitats, dinàmiques, horaris de professionals, etc. en projectes que vinculen entitats diferents és complex. És per això que s'han d'establir mecanismes, aportar professionals amb la funció de coordinació i especialment amb temps per afavorir el desenvolupament dels projectes. Però també temps i recursos per poder avaluar, sistematitzar i difondre les experiències.

La creació de grups de treball o seminaris d'aprenentatge servei permanents és un element de referència en el territori i una garantia de sostenibilitat. Aquests grups de treball, amb participació dels centres educatius i entitats socials, serveixen per sensibilitzar, identificar, difondre i potenciar projectes a través d'informacions, assessoraments, intercanvis i anàlisi i difusió dels resultats.

Tots els agents del territori implicats, tant dels centres educatius com dels centres socials i culturals, necessiten conèixer un **marc legal i normatiu** que els doni seguretat en el desenvolupament de les seves activitats. Per això, a més de la formació conceptual i metodològica caldrà una informació i formació sobre les qüestions legals.

Resum de les condicions per afavorir els projectes aprenentatge servei al territori

- Xarxa d'entitats i centres que funcionen.
- Entitats amb experiències prèvies en aprenentatge servei.
- Exemples de bones pràctiques en projectes d'aprenentatge servei.
- Vinculació de la xarxa als PEE.
- Grups de treball o seminaris permanent d'ApS en el territori amb funció informadora i formadora.
- Coordinadors territorials de projectes.
- Punt de trobada (espai organitzat) reconegut per les entitats.
- Coneixements bàsics conceptuals i metodològics de l'aprenentatge servei
- Diagnosi contextualitzada de necessitats o temàtiques facilitadores d'aprenentatge servei
- Vinculació dels projectes aprenentatge servei als Projectes educatius de centres
- Suport institucional
- Recursos econòmics i humans
- Clarificació del marc legal
- Perspectiva de continuïtat i de sostenibilitat

4.6 Guia per a la promoció de l'*aprenentatge servei* en el marc dels Plans educatius d'entorn

A continuació suggerim els passos que es poden seguir i una sèrie d'accions concretes en cada pas. Cal tenir en compte, però, que la dinàmica de cada xarxa territorial té vida pròpia i no es poden encasellar els passos a seguir, però en tot cas cal tenir present que:

1r pas: Informació, sensibilització, motivació

1. Crear el grup de treball o comissió inicial per tal d'identificar quin és l'espai idoni des d'on impulsar l'*aprenentatge servei* entre la xarxa d'agents educatius i entitats que formen el Pla educatiu d'entorn.
2. Detectar el nivell de sensibilitat, coneixement, formació i aplicació d'*aprenentatge servei* que existeix entre els agents i entitats més implicats. En aquest sentit, és útil començar a fer un inventari de pràctiques existents d'*aprenentatge servei* al territori i incloure-hi les que no són però s'hi apropen molt.
3. Identificar, des de la comissió o grup de treball, a partir de la diagnosi de necessitats del Pla educatiu d'entorn, quines són susceptibles de generar un projecte d'*aprenentatge servei* i davant el Projecte d'actuacions del Pla educatiu d'entorn, quines actuacions són susceptibles de transformar-se en projectes d'*aprenentatge servei*. Analitzar quins d'aquests projectes es poden convertir en pràctiques de l'assignatura de Ciutadania i quins es poden impulsar des d'altres espais curriculars.
4. Organitzar jornades de sensibilització bàsica (conferències, introduccions conceptuals i metodològiques breus amb presentació d'alguns exemples...) La planificació d'aquestes accions es pot fer a dos nivells:
  - Transversal: sessions conjuntes adreçades a un públic plural, de totes les entitats educatives, socials, culturals, etc. del territori. És el tipus de sensibilització idònia per començar a treballar des d'un enfocament comunitari.
  - Focalitzada: sessions per a col·lectius específics, orientades a apropar la metodologia a sectors determinats: a caps d'estudi, coordinadors pedagògics, professorat d'Educació per a la ciutadania, professorat interessat, entitats culturals, entitats esportives, etc.

2n pas: Concreció de propostes lligades a les necessitats comunitàries i previsió de la formació bàsica

1. Consolidar la comissió o grup de treball d'*aprenentatge servei* del Pla educatiu d'entorn donant-hi entrada a les persones que després de la sensibilització s'hagin mostrat motivades i a les que hi estiguin més relacionades depenent de les propostes

identificades en el pas 1. Definir els objectius i funcions del grup i assignar la coordinació a una o diverses persones que puguin dinamitzar-lo.

2. Analitzar la viabilitat dels diferents projectes que s'hagin pogut preveure durant el pas 1, fer les gestions oportunes per concretar els possibles partenariats i definir les propostes així com els espais des d'on caldria treballar-les (preveure si caldrà assessorament als coordinadors pedagògics, o al professorat de Ciutadania, o a les entitats...)
3. Acompanyar i orientar l'apropament a la metodologia *aprenentatge servei* dels projectes realitzats o en fase de realització en centres educatius o als PEE . Aquí és molt important treballar partint del que ja s'està fent, el que ja existeix als centres i entitats.
4. Estudiar l'oportunitat d'organitzar tallers de formació per dissenyar, organitzar i desenvolupar projectes *aprenentatge servei* des del PFZ i des dels PEE (4 sessions), en funció de les necessitats del conjunt dels agents. Aquestes sessions de formació poden ajudar a concretar els projectes, a preveure'n d'altres i a millorar els processos metodològics aplicats.

3r pas: Planificació dels projectes en base a les necessitats comunitàries

1. Presentació de les propostes per ser aprovades per la Comissió institucional del PEE. Aquest pas és important perquè se'n deriva un compromís d'acció a nivell d'inspecció educativa, direccions de centres, serveis educatius, entitats i ajuntament.
2. Assessorament i acompanyament al disseny, organització i implementació dels projectes, que han de seguir els següents passos imprescindibles per poder-se dur a terme:
  - a. Acord inicial de les entitats coresponsables
  - b. Concreció de l'alumnat participant (nivell educatiu, nombre de grups)
  - c. Concreció de l'àrea curricular des d'on treballar-ho, i concreció d'objectius i activitats
  - d. Definició dels aprenentatges i els serveis que es volen aconseguir
  - e. Concreció dels destinataris del servei
  - f. Concreció del calendari i horari per a la realització del servei
  - g. Previsió d'aspectes funcionals, legals i organitzatius a resoldre
  - h. Descripció d'indicadors d'avaluació
  - i. Disseny d'accions per fer partícips de la detecció de problemes i necessitats als participants directament implicats en el projecte
  - j. Disseny del projecte complet,
  - k. Incorporació al Projecte de centre i aprovació pel Consell escolar
3. La dinàmica de cada xarxa territorial té vida pròpia i no es poden encasellar els passos a seguir, però en tot cas cal tenir present que:
  - Hi ha d'haver alineació dels projectes amb els objectius del PEE i els del PEC
  - Hi ha d'haver implicació dels agents dinamitzadors del PEE per facilitar la gestió dels projectes

- Hi ha d'haver reflexió sobre l'acció no només dels participants a cada projecte sinó també des d'un nivell comunitari i global

4t pas: Valoració, sostenibilitat i promoció de nous projectes

1. La comissió o grup de treball on hi participen els agents directament implicats (professorat, entitats, alumnat, famílies) té una doble funció: valorar els projectes existents i la possibilitat de promoure'n de nous.
2. La Comissió operativa i la Comissió institucional del Pla educatiu d'entorn ha de valorar l'impacte i la utilitat dels projectes per donar resposta a les necessitats previstes.
3. S'hauria de continuar fent l'anàlisi de pràctiques existents al territori que es podrien convertir en *aprenentatge servei*
4. L'avaluació de cada projecte i la detecció de punts forts, febles i propostes de millora, hauria de comportar un banc de bones pràctiques per difondre.
5. Manteniment, si escau, de formació bàsica i assessoraments per incorporar la metodologia *aprenentatge servei* als Projectes de centre, tenint en compte que hi haurà mobilitat de professorat, d'agents i d'entitats.

5è pas: Difusió, informació, promoció i retroalimentació dels projectes en curs.

1. Difusió a la comunitat i als mitjans de comunicació: és important difondre les experiències personals dels protagonistes i destacar l'aspecte recíproc de l'experiència. La comunicació de les experiències viscudes pels propis joves aporta nous models per a l'imaginari col·lectiu que és molt important per ajudar a trencar estereotips i prejudicis.
2. Reconeixement públic de la tasca realitzada: el reconeixement es pot fer implícit, però també explícit, en un acte específic per a tots els participants, diploma, etc.
3. Previsió de continuïtat, expansió o inici de nous projectes nous.

5. Annexos

Annex 1. Programació d'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania de 3r d'ESO desenvolupada des d'un projecte d'aprenentatge servei

Annex 2. Programació d'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania de 3r d'ESO desenvolupada amb projectes d'aprenentatge servei des de diferents matèries.

Annex 3. Programació d'Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania de 6è de primària desenvolupada amb projectes d'aprenentatge servei des de diferents àrees